

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การศึกษาความรู้และพฤติกรรมการรักษาศีล 5 ของนักศึกษา ระดับอุดมศึกษาในจังหวัดมหาสารคาม ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษา โดยมีเนื้อหาตามลำดับ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาและการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม
ในสถาบันการศึกษา

2. แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม
3. แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรม
4. แนวคิดเกี่ยวกับการขัดเกลาทางสังคม
5. แนวคิดเกี่ยวกับศีล
6. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม
7. ทฤษฎีการเรียนรู้
8. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์
9. ทฤษฎีคุณค่า
10. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา
11. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
12. กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาและการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมในสถาบันการศึกษา
(การประปาส่วนภูมิภาค สาขาพิทยา. 2552 : 1-3)

1. ความหมายและขอบเขตของการศึกษา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานแนวพระราชดำริเกี่ยวกับความหมายของการศึกษา เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2520 ไว้ดังนี้

“การศึกษาเป็นเครื่องมืออันสำคัญในการพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติ ทักษะ ค่านิยม และคุณธรรมของบุคคล เพื่อให้เป็นพลเมืองดีมีคุณภาพและประสิทธิภาพการ

พัฒนาประเทศที่ย่อมทำได้สะดวกราบรื่น ได้ผลที่แน่นอนและรวดเร็ว”

จะเห็นว่าการศึกษามีความหมายใน 2 มิติ คือ มิติแรกเป็นการพัฒนาองค์ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ และมิติที่สองเป็นการพัฒนาบุคคลผู้ศึกษาเองให้มีความคิด ความประพฤติ ทักษะ ค่านิยม และคุณธรรม ซึ่งทั้งสองมิติแห่งความหมายนี้แยกกันไม่ได้ ตรงกันข้ามจะต้องควบคู่กันไปเพราะเมื่อบุคคลหนึ่งมีความรู้แต่มีความประพฤติ ทักษะ ค่านิยม และคุณธรรมที่ไม่ถูกต้องเหมาะสม ย่อมจะนำไปสู่การใช้ความรู้ในทางที่ไม่ก่อประโยชน์ต่อทั้งตนเองและส่วนรวมได้ ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชกระแสรับสั่งในเรื่องนี้มีความหมายตอนหนึ่งว่า “ความรู้กับดวงประทีปเปรียบเทียบได้หลายทาง ดวงประทีปเป็นไฟที่ส่องแสงเพื่อนำทางไป ถ้าใช้ไฟนี้ส่องไปในทางที่ถูก ก็จะไปถึงจุดหมายปลายทางได้โดยสะดวกเรียบร้อย แต่ถ้าไม่ระวังไฟนั้น อาจเผาผลาญให้บ้านช่องพินาศลงได้ ความรู้เป็นแสงสว่างที่จะนำเราไปสู่ความเจริญ ถ้าไม่ระมัดระวังในการใช้ ความรู้ก็จะเป็นอันตรายเช่นเดียวกัน จะทำลายเผาผลาญบ้านเมืองให้ล่มจมได้” (28 มกราคม 2505) การศึกษาในความหมายนี้สะท้อนให้เห็นว่า การศึกษาไม่ใช่สิ่งที่จบหรือสิ้นสุดในตัวเอง แต่การศึกษาจะต้องนำไปสนองต่อเป้าหมาย หรือจุดมุ่งหมายบางประการ โดยเฉพาะต่อสังคมส่วนรวม นั้นหมายความว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือที่จะช่วยนำพาให้บุคคลและสังคมไปสู่จุดมุ่งหมายที่พึงประสงค์ได้ การศึกษาที่สมบูรณ์จะต้องรวมไปถึงการใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมส่วนรวมได้ จึงจะถือได้ว่าเป็นการศึกษาในความหมายที่ครบถ้วน สมดังพระราชกระแสที่ว่า “การที่มีการศึกษาสมบูรณ์แล้วนี้ ทำให้แต่ละคนหลีกเลี่ยงไม่ได้จากความรับผิดชอบที่จะต้องใช้ความรู้ สติปัญญาของตน ให้เป็นประโยชน์ และเป็นความเจริญวัฒนาแก่ บ้านเมือง และส่วนรวม” (12 กรกฎาคม 2516) พระองค์ทรงชี้ถึงปรัชญาการศึกษาที่น่าสนใจยิ่ง คือ เมื่อบุคคลหนึ่งมีการศึกษาที่สมบูรณ์ ผลแห่งการมีการศึกษาสมบูรณ์นี้ จะกำหนดให้บุคคลนั้นมีหน้าที่และความรับผิดชอบที่จะต้องใช้ความรู้ และสติปัญญาของตนเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อบุคคลอื่นและสังคมส่วนรวม โดยไม่ต้องมีบุคคลใดมาร้องขอ หรือเรียกร้องให้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อส่วนรวมหรือประเทศชาติ แต่การปฏิบัติหน้าที่เพื่อสังคม หรือประเทศชาติของผู้มีการศึกษาที่สมบูรณ์เกิดขึ้นแต่ภายใน จากจิตสำนึกแห่งสภาวะของการมีความรู้ และสติปัญญาสมบูรณ์ โดยไม่ต้องมีสิ่งจูงใจ หรือข้อแลกเปลี่ยน เช่น ประโยชน์ส่วนบุคคล หรือรางวัลใด ๆ มาเป็นแรงผลักดันให้ผู้ที่มีการศึกษาสมบูรณ์ปฏิบัติหน้าที่อันควรจะทำ ดังนั้นการศึกษาสมบูรณ์ จึงมีความครบถ้วนในตัวเอง ทั้งองค์ความรู้ และการใช้ความรู้ เพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม ในความหมายเช่นที่กล่าวนี้ การศึกษา จึงมีความหมายในเชิงสร้างสรรค์และเป็นผลดีเท่านั้น ถ้าจะกล่าวในเชิงกลับกันอาจกล่าวได้ว่า การศึกษาที่จะทำให้เกิดความเสียหายแก่ตัว

บุคคลหรือส่วนรวมนั้น ไม่ใช่การศึกษาที่สมบูรณ์ และการศึกษาที่สมบูรณ์นี้เป็นการศึกษาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมุ่งหวังให้เกิดขึ้นในปวงชนและประเทศชาติของพระองค์ การศึกษาที่จะนำไปสู่การศึกษาสมบูรณ์นี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงชี้ว่า ต้องประกอบด้วยการศึกษาทางวิชาการและการศึกษาทางธรรม ทั้งนี้ เพื่อการศึกษาทางธรรมคอยกำกับการศึกษาทางวิชาการ ให้ดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้องและสนองตอบต่อเป้าหมายที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ดังพระราชดำรัส มีความตอนหนึ่งเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า “การแบ่งการศึกษาเป็นสองอย่าง คือการศึกษาวิชาการอย่างหนึ่ง วิชาการนั้นจะเป็นประโยชน์แก่ตัวเองและแก่บ้านเมือง ถ้ามารู้แล้วไปเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว อีกอย่างหนึ่ง ขั้นที่สอง ก็คือ ความรู้ที่จะเรียกว่าธรรม คือรู้ในการวางตัว ประพฤติและคิด วิธีคิด วิธีที่จะใช้สมองมาทำเป็นประโยชน์แก่ตัวสิ่งที่เป็นธรรม หมายถึง วิธีประพฤติปฏิบัติ คนที่ศึกษาในทางวิชาการและศึกษาในทางธรรมก็ต้องมีปัญญา แต่ผู้ใช้ความรู้ในทางวิชาการทางเดียวโดยไม่ใช้ความรู้ในทางธรรม จะนับว่าเป็นปัญญาชนมิได้” (18 ธันวาคม 2513)

นั่นหมายความว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือที่ก่อให้เกิดความรู้ ทั้งความรู้ในทางวิชาการและความรู้ในทางธรรม ด้วยความรู้ทั้งสองด้านนี้จะก่อให้เกิด “ปัญญา” ขึ้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงอธิบายความหมายของปัญญาว่า “ปัญญาแปลอย่างหนึ่งคือ ความรู้ทุกอย่างทั้งที่เล่าเรียนจดจำมา ที่พิจารณาใคร่ครวญคิดเห็นขึ้นมา และที่ได้ฝึกฝนอบรมให้คล่องแคล่วชำนาญขึ้นมา เมื่อมีความรู้ความชัดเจนชำนาญในวิชาต่าง ๆ ดังว่า จะยังผลให้เกิดความเฉลียวฉลาดแต่ประการสำคัญนั้นคือความรู้ที่ผนวกกับความเฉลียวฉลาดนั้น จะรวมกันเป็นความสามารถพิเศษขึ้น คือ ความรู้จริง รู้แจ้งชัด รู้ตลอด ซึ่งจะนำไปเป็นความรู้เท่าทัน เมื่อรู้เท่าทันแล้วก็จะเห็นแนวทางและวิธีการที่จะหลีกเลี่ยงให้พ้นอุปสรรคปัญหา และความเสื่อม ความล้มเหลวที่ป้องกันได้ แล้วดำเนินไปตามทางที่ถูกต้องเหมาะสมจนบรรลุความสำเร็จ” (14 กรกฎาคม 2521) ปัญญาในความหมายนี้ ทรงชี้ว่าเป็นสภาวะแห่งการรู้จริง การรู้แจ้งชัดและการรู้ตลอด ซึ่งสภาวะแห่งการรู้ทั้งสามนี้ จะนำไปสู่การรู้เท่าทันและปัญญา ในความหมายดังกล่าวนี้ จะช่วยให้สามารถแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคและนำไปสู่ความสำเร็จได้ในที่สุด จากที่กล่าวมานี้จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแสดงถึงความหมายของการศึกษาที่เป็นปัจเจก ก่อให้เกิดความรู้และสภาวะแห่งการรู้จริงและรู้ทุกอย่าง เป็นปัจเจกที่ก่อให้เกิดปัญญาและด้วยปัญญาจะนำไปสู่ความสำเร็จ กล่าวให้ชัดเจน คือ การศึกษา ความรู้และปัญญาเป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์ที่แยกออกจากกันไม่ได้ การจะเข้าใจเรื่องหนึ่งเรื่องใดให้สมบูรณ์จะต้องเข้าใจทั้งสามเรื่องอย่างเชื่อมโยงกัน การศึกษาในความหมายนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงอธิบายว่าเป็นเรื่องของทุกคน ตั้งแต่เกิด

และไม่มีที่สิ้นสุดตลอดชีวิตของคน ทรงแสดงขอบเขตการศึกษาในชีวิตคนกับบรรดานักศึกษามหาวิทยาลัย ไว้ดังนี้

“การศึกษานั้นเป็นเรื่องของทุกคน และไม่ใช่ว่าเฉพาะในระยะหนึ่ง เป็นหน้าที่โดยตรงในระยะเดียวไม่ใช่อย่างนั้น ตั้งแต่เกิดมาก็ต้องศึกษาเติบโตขึ้นมาก็ต้องศึกษา จนกระทั่งถึงขั้นที่เรียกว่าอุดมศึกษา อย่างที่ท่านทั้งหลายกำลังศึกษาอยู่ หมายความว่าการศึกษาที่ครบถ้วนที่อุดม ที่บริบูรณ์ แต่ต่อไปเมื่อออกไปทำหน้าที่การงานก็ต้องศึกษาต่อไปเหมือนกัน มิฉะนั้นคนเราก็ออยู่ไม่ได้ แม้จบปริญญาเอกแล้วก็ต้องศึกษาต่อไปตลอดหมายความว่า การศึกษาไม่มีสิ้นสุด” (20 เมษายน 2521) พระราชดำรัสองค์นี้ชี้ถึงขอบเขตการศึกษาที่ครอบคลุมตลอดชีวิตของบุคคล ตั้งแต่เกิดต่อเนื่องกันจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต เสมือนการศึกษากับชีวิตเป็นของคู่กัน นั้นหมายความว่า ขอบเขตของการศึกษาครอบคลุม ถึงทุกเรื่องและทุกเวลาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์จากกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าการศึกษามีได้มีขอบเขตเฉพาะเพียงเรื่องใดเรื่องหนึ่งในระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง

สรุปได้ว่า ด้วยความหมายและขอบเขตของการศึกษาตามแนวพระราชดำริต่าง ๆ จะเห็นว่าการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชีวิตมนุษย์ สามารถสร้างความตระหนักให้บุคคลมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ซึ่งมีหน้าที่พัฒนาศักยภาพด้านต่าง ๆ ทั้งส่วนตัวและส่วนรวม อนึ่งความหมายและขอบเขตของการศึกษานั้น ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของการศึกษาเป็นตัวบ่งชี้ ซึ่งการศึกษาที่สมบูรณ์นั้นจะต้องเป็นการศึกษาที่สร้างสรรค์ สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเอง สังคม และประเทศชาติ โดยมีคุณธรรมเป็นเครื่องชี้นำ

2. การเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมเป็นภารกิจหลักของสถาบันการศึกษา

ปัญหาการขาดคุณธรรม จริยธรรมของบุคคล ซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาสังคม จนกลายเป็นปัญหาของชาติบ้านเมือง และกลายเป็นปัญหาของสังคม นับวันทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ ปัญหาทางด้านสังคมดังกล่าว เป็นส่วนหนึ่งที่ถูกมองว่าเกิดความล้มเหลวด้านการจัดการศึกษา เสียสะท้อนจากองค์กรต่าง ๆ ในสังคม ที่มีต่อการแก้ไขปัญหา หรือภาวะวิกฤติที่เกิดขึ้นในสังคมไทย อันเนื่องมาจากบุคคลขาดคุณธรรม จริยธรรม ต่างมีความเห็นสอดคล้องต้องกันว่า ภาระหน้าที่ในการสร้างสมดุลทางด้านคุณธรรม จริยธรรม ให้แก่บุคคลและสังคม กระทำได้โดยกระบวนการทางการศึกษา ซึ่งปรากฏให้เห็นจากกฎหมายหรือระเบียบที่สำคัญ คือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (พระมหานูญโฮม ปรีปญณลสิโล. 2552 : 1) โดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งถือได้ว่าเป็นกฎหมายแม่บท

ด้านการศึกษาของชาติ ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาบุคคลในแง่ของการสร้าง ความ
งดงาม ซึ่งปรากฏดังการให้ความหมายของการศึกษาเอาไว้ในมาตรา 4 วรรคแรกว่า

“การศึกษา หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของ
บุคลากร และสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม
การสร้างสรรค้จร ุรกิจความก้าวหน้าทางด้านวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อื่นเกิดจากการจัด
สภาพแวดล้อม สังคมการเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต”

ในการสร้างความเจริญงอกงามของบุคคล และสังคมตามเจตนารมณ์ ของ พ.ร.บ.
การศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ คือ การเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม นั้นเอง ซึ่งเห็นได้จากการ
กล่าวถึงการจัดการศึกษาในลักษณะของกระบวนการเรียนการสอน ในการเสริมสร้างคุณธรรม
จริยธรรมเอาไว้ว่าเป็นระบบ เริ่มจากความมุ่งหมายและหลักการ แนวทางการจัดการศึกษา
การจัดกระบวนการเรียนรู้ สาระสำคัญของหลักสูตร และการประเมินผล โดยได้บัญญัติ
ประเด็นดังกล่าวเอาไว้ในแต่ละมาตราไว้ ดังต่อไปนี้

1. ความมุ่งหมายและหลักการ ได้บัญญัติเอาไว้ในมาตรา 6
2. แนวการจัดการศึกษา ได้บัญญัติเอาไว้ในมาตรา 23 วรรคแรก
3. การจัดกระบวนการเรียนรู้ ได้บัญญัติเอาไว้ในมาตรา 24 (4)
4. สาระสำคัญของหลักสูตร ได้บัญญัติเอาไว้ในมาตรา 28 วรรคสอง
5. การประเมินผล ได้บัญญัติเอาไว้ในมาตรา 25

2.1 คุณธรรม จริยธรรม : สาระที่ควรทราบ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2529 : 3)
คุณธรรม จริยธรรม คือ ประมวลการประพฤติปฏิบัติที่ค้ำจุนทั้งกาย วาจา
และจิตใจ โดยถือประพฤติปฏิบัติเป็นนิสัยทั้งต่อตัวเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม

ผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม ย่อมเป็นที่พึงประสงค์ของบุคคลและหน่วยงานต่างๆ
บุคคลที่มีคุณธรรม จริยธรรมจึงงามมีคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้

2.1.1 เป็นผู้ที่มีความพอดี ไม่ขาด ไม่เกินความพอดี คือ ปฏิบัติตนอยู่ในทาง
สายกลาง ไม่ขาด ไม่เกิน ไม่มาก ไม่น้อย

2.1.2 เป็นผู้กระทำด้วยเจตนาดี ด้วยความบริสุทธิ์ใจ และทำไปเพื่อสิ่งที่ดี
งาม ไม่ใช่ทำด้วยการถูกบังคับ หรือด้วยผลประโยชน์ใดๆ

2.1.3 เป็นผู้ที่มีเหตุผล พอใจที่ได้ปฏิบัติต่อผู้อื่น และเห็นประโยชน์ต่อผู้อื่น
เป็นสำคัญ

2.1.4 เป็นผู้ที่มีขันติสุขหรือความสงบ ไม่ใช่มุ่งความสมบูรณ์พูนสุขเป็นที่ตั้ง

2.1.5 เป็นผู้ที่มีความพอ รู้จักสถานะสิทธิทางธรรมชาติ เพื่อเห็นแก่ส่วนรวม และปฏิบัติตามข้อผูกพันและหน้าที่ด้วยความพอเหมาะพอควร

2.1.6 เป็นผู้ที่มีนิสัยอันดีงามในการทำหน้าที่ รับผิดชอบต่อหน้าที่ และทำหน้าที่อย่างดีที่สุด

2.1.7 เป็นผู้สามารถควบคุมแรงกระตุ้นและความยากต่าง ๆ เอาไว้ได้ด้วย เหตุผล

2.1.8 เป็นผู้ที่มีปฏิบัติตามกฎ หรือมาตรการทางจริยธรรม ได้เหมาะสมกับ กาลเทศะ อยู่เสมอ

2.2 คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน นักศึกษา (ธวัชชัย ชัยจิราภยากุล. 2529 : 3-4)

2.2.1 ทางด้านร่างกาย

- 1) ให้มีสุขภาพสมบูรณ์เติบโตสมวัย
- 2) เข้าใจสาธารณสุขพื้นฐาน รู้จักป้องกันโรค
- 3) ปลอดภัยจากสิ่งเสพติด

2.2.2 ทางด้านจิตใจ

- 1) มีความสุข สงบ รู้จักพักผ่อน และสันตนาการในทางที่เหมาะสม
- 2) มีคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย ภาควุฒิใจในตนเอง
- 3) มีจิตใจเป็นประชาธิปไตยเข้าใจคนอื่น
- 4) มีสุนทรี สำนึกในความเป็นไทย
- 5) มีจิตใจที่ขี้สงสัยยาก เห็นคุณค่าและภาควุฒิใจในงานสุจริต

2.2.3 ทางด้านความรู้

- 1) รู้จักคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหา
- 2) ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ด้วยตนเองตลอดชีวิต
- 3) สามารถปรับปรุงวิถีชีวิตและการทำงานให้สอดคล้องกับการ

เปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี

- 4) รู้ภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ เพื่อการสื่อสาร
- 5) รู้คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีพื้นฐาน
- 6) มีความสามารถในการจัดการ
- 7) รู้จักตนเอง ประเทศของตน ประเทศเพื่อนบ้าน รู้ทำทันโลก

- 8) รู้และมีความสามารถที่จะทำให้ตนและผู้อื่นมีความสุข
- 9) รู้จักในพุทธปรัชญาในศาสนาที่ตนนับถือ
- 10) ไม่ยึดติดกับรูปแบบหรือคำตอบใดคำตอบเดียว

2.2.4 ทางด้านทักษะการประกอบอาชีพ

- 1) มีทักษะเพียงพอที่จะประกอบอาชีพเฉพาะทาง
- 2) มีนิสัยในการทำงานที่ดี
- 3) สามารถพัฒนาสัมมาชีพจนสามารถแข่งขันกับตลาดโลกได้
- 4) สามารถพัฒนาอาชีพในท้องถิ่น

2.3 แนวทางการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะ

อันพึงประสงค์ (ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล. 2529 : 4)

2.3.1 ให้เรียนวิชาทางสังคมศาสตร์ และพฤติกรรมศาสตร์ ช่วยให้เกิดการพัฒนาจิตใจ

2.3.2 การเน้นย้ำให้ครู อาจารย์ และเพื่อนช่วยกระตุ้นความตระหนักต่อสังคม ทั้งในและนอกวิชาเรียน

2.3.3 ครู อาจารย์ เป็นแบบอย่างที่ดี

2.3.4 เพื่อนเป็นตัวอย่างที่ดี

2.3.5 การจัดโครงการหรือกิจกรรมเสริมหลักสูตร เพื่อพัฒนาจิตใจโดยตรง

2.3.6 การสอดแทรกการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม เข้าไปในเนื้อหา และกระบวนการเรียนการสอนทุกวิชา

สรุปว่า การเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม เป็นภารกิจหลักของสถาบันการศึกษา เพราะในการสร้างความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม ตามเจตนารมณ์ ของ พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม เป็นองค์ประกอบสำคัญ ซึ่งเห็นได้จากการกล่าวถึงการจัดการศึกษา ในลักษณะของกระบวนการเรียนการสอนและการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม เอาไว้อย่างเป็นระบบ เริ่มจากความมุ่งหมาย หลักการ แนวทางการจัดการศึกษา การจัดกระบวนการเรียนรู้ สาระสำคัญของหลักสูตร และการประเมินผล เพื่อเป็นการพัฒนาผู้เรียนให้มีความพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย จิตใจ ความรู้ และทักษะการประกอบอาชีพ และมีคุณธรรม จริยธรรม

แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม

1. ความรู้และการจัดการความรู้

ราชบัณฑิตยสถาน (2551 : 1) ได้ให้ความหมายของคำว่า “ความรู้” และ “การจัดการความรู้” ดังนี้

1.1 ความรู้ (Knowledge)

ความรู้ (knowledge) สาระ ข้อมูล แนวคิด หลักการ ที่บุคคลรวบรวมได้จากประสบการณ์ในวิถีชีวิต ความรู้เป็นผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคม และเทคโนโลยี บุคคลเรียนรู้จากประสบการณ์ การศึกษา อบรม การรับถ่ายทอดทางวัฒนธรรม การรับรู้ การคิด และการฝึกปฏิบัติ จนสามารถสรุปสาระความรู้และนำไปใช้ประโยชน์ได้หรือพัฒนาไปสู่ระดับที่สูงขึ้น

สรุปได้ว่า ความรู้ คือการนำข้อมูลจากการรับรู้ทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 และจากใจที่นึกคิดขึ้น มาผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์โดยประสบการณ์การเรียนรู้ของแต่ละบุคคล จนเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ ๆ ในขณะนั้น

1.2 การจัดการความรู้ (KM : Knowledge Management)

กระบวนการพัฒนาความรู้ของบุคคลและองค์กร เพื่อสร้างคุณภาพและประสิทธิภาพโดยการรวมกลุ่มกัน กำหนดวิสัยทัศน์ ร่วมคิด ร่วมทำ แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากประสบการณ์ของสมาชิก ผสมผสานกับความรู้จากแหล่งความรู้ จากแหล่งข้อมูลทั่วไป มีการกำหนดเป้าหมาย วิธีการปฏิบัติ การทดลอง การตรวจสอบ การสังเคราะห์และการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ ดังนี้

1.2.1 ในระดับบุคคล การร่วมกระบวนการจัดการความรู้ ช่วยเสริมสร้างความตระหนักคุณค่าและความสามารถที่เป็นความรู้ฝังลึกอยู่ในตน เกิดการปรับเปลี่ยนวิธีคิดและการปฏิบัติงานจนประสบความสำเร็จ

1.2.2 ในระดับองค์กร กระบวนการจัดการความรู้ เน้นการเรียนรู้เป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกัน สมาชิกขององค์กรต่างเสริมพลังกันฉันทกัลยาณมิตร ทำให้องค์กรมีความเข้มแข็งและผลงานก้าวหน้า สอดคล้องกับวิสัยทัศน์เกิดเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization)

พจนานุกรมทางการศึกษา (สุภาวธรรม พันธุ์จันทร์ อ้างอิงมาจาก Carter V. Good, 1973 : 325) ได้ให้ความหมายของ ความรู้ ว่า ความรู้เป็นข้อเท็จจริง (Facts) ความจริง

(Truth) กฎเกณฑ์และข้อมูลต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้รับและรวบรวมสะสมไว้จากมวลประสบการณ์ต่าง ๆ

พจนานุกรม The Lexiticon Webster (สุภาววรรณ พันธุ์จันทร์ อ้างอิงมาจาก Dictionary Encyclopedia Edition 1. 1977 : 531) ได้ให้คำจำกัดความ “ความรู้” เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์และโครงสร้าง ที่เกิดขึ้นจากการศึกษาหรือเป็นความรู้ที่เกี่ยวกับสถานที่ สิ่งของ หรือบุคคล ซึ่งได้จากการสังเกต ประสบการณ์ หรือรายงาน การรับรู้ข้อเท็จจริงเหล่านี้ต้องชัดเจนและต้องอาศัยเวลา

วิชัย วงศ์ใหญ่ (2537 : 130) ได้ให้ความหมายความของ “ความรู้” ไว้ว่า ความรู้เป็นพฤติกรรมเบื้องต้นที่ผู้เรียนสามารถจำได้ หรือระลึกได้โดยการมองเห็น ได้ยิน ความรู้ในขั้นนี้ คือ ข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ คำจำกัดความ เป็นต้น

เชียรศรี วิวิธศิริ (2527 : 19-20) กล่าวว่า การเรียนรู้ในผู้ใหญ่เกิดจากการ ประสบการณ์ 3 ประการ คือ

1. การเรียนรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ทางธรรมชาติ (Natural Setting) คือ เรียนรู้จากสภาพธรรมชาติที่อยู่ใกล้ ๆ ตัว
2. การเรียนรู้จากประสบการณ์ทางสังคม (Society Setting) มีอยู่ทั่วไปในชีวิตประจำวัน เช่น การเรียนรู้จากการอ่านหนังสือ โทรทัศน์ เป็นต้น
3. การเรียนรู้จากสภาพการณ์การของการจัดการเรียนการสอน (Forma Instructional Setting) คือ มีผู้แทนจากสถาบันจัดระดับการเรียนรู้มีจุดหมาย และต่อเนื่อง

กล่าวโดยสรุป ความรู้ คือการนำข้อมูลจากการรับรู้ทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 อัน ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และจากใจที่ที่นึกคิดขึ้น มาผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์โดย ประสบการณ์การเรียนรู้ทั้งหมดของแต่ละบุคคล จนเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ ๆ ในขณะนั้น ส่วนการจัดการความรู้ เป็นการนำองค์ความรู้ต่าง ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งระดับบุคคล องค์กร สังคม และประเทศชาติ เป็นต้น

2. ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม (KAP : Knowledge Attitude Practice)

แนวคิดนี้ เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับตัวแปร 3 ตัว คือ ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Attitude) และการยอมรับปฏิบัติ (Practice) ของผู้รับสารอันอาจมีผลกระทบต่อ สังคมต่อไป จากการรับสารนั้น ๆ การเปลี่ยนแปลงทั้งสามประเภทนี้จะเกิดขึ้นในลักษณะต่อเนื่อง กล่าวคือ เมื่อผู้รับสารได้รับสารก็จะทำให้เกิดความรู้เมื่อเกิดความรู้ขึ้น ก็จะไปมีผล

ทำให้เกิดทัศนคติ และขั้นสุดท้าย คือ การก่อให้เกิดการกระทำ แนวคิดนี้อธิบาย การสื่อสาร หรือสื่อมวลชน ว่าเป็นตัวแปรต้นที่สามารถเป็นตัวนำการพัฒนาเข้าไปสู่ชุมชนได้ ด้วยการอาศัย KAP เป็นตัวแปรตามในการวัดความสำเร็จของการสื่อสาร เพื่อการพัฒนา (สุรพงษ์ โสภนะเสถียร. 2533 : 118) จะเห็นได้ว่า สื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญใน การนำข่าวสารต่าง ๆ ไปเผยแพร่เพื่อให้ประชาชนในสังคมได้รับทราบว่า ขณะนี้ในสังคมมีปัญหาอะไร เมื่อประชาชนได้รับทราบข่าวสารนั้น ๆ ย่อมก่อให้เกิด ทัศนคติ และเกิดพฤติกรรมต่อไป ซึ่งมีลักษณะสัมพันธ์กันเป็นลูกโซ่เป็นที่ยอมรับกันว่า การสื่อสารมีบทบาทสำคัญในการ ดำเนินโครงการต่าง ๆ ให้บรรลุผลสำเร็จตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ การที่คนเดินเท้ามีพฤติกรรม การปฏิบัติตามกฎจราจรได้ ก็ต้องอาศัยการสื่อสาร เป็นเครื่องมืออันสำคัญในการเพิ่มพูนความรู้ สร้างทัศนคติที่ดี และเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่เหมาะสม โดยผ่านสื่อชนิดต่าง ๆ ไปยังประชาชน กลุ่มเป้าหมาย ซึ่งต้องประกอบด้วย ความรู้ (Knowledge) เป็นการรับรู้เบื้องต้น ซึ่งบุคคลส่วนมาก จะได้รับผ่านประสบการณ์ โดยการเรียนรู้ จากการตอบสนองต่อ สิ่งเร้า (S-R) แล้วจัดระบบเป็นโครงสร้าง ของความรู้ที่ผสมผสานระหว่าง ความจำ (ข้อมูล) กับสภาพจิตวิทยา ด้วยเหตุนี้ ความรู้ จึงเป็นความจำที่เลือกสรร ซึ่งสอดคล้องกับสภาพจิตใจ ของตนเอง ความรู้จึงเป็นกระบวนการภายใน อย่างไรก็ตาม ความรู้ ก็อาจส่งผลกระทบต่อพฤติกรรม ที่แสดงออกของมนุษย์ได้ และผลกระทบที่ผู้รับสารเชิงความรู้ในทฤษฎีการสื่อสารนั้น อาจ ปรากฏได้จากสาเหตุ 5 ประการ (สุรพงษ์ โสภนะเสถียร. 2533 : 120-121) คือ

1. การตอบข้อสงสัย (Ambiguity Resolution) การสื่อสารมักจะสร้างความ สับสนให้สมาชิกในสังคม ผู้รับสารจึงมักแสวงหาสารสนเทศ โดยการอาศัยสื่อทั้งหลาย เพื่อ ตอบข้อสงสัย และความสับสนของตน
2. การสร้างทัศนคติ (Attitude Formation) ผลกระทบเชิงความรู้ต่อการปลูกฝัง ทัศนคตินั้น ส่วนมากนิยมใช้กับสารสนเทศที่เป็นนวัตกรรม เพื่อสร้างทัศนคติให้คนยอมรับ การแพร่ร่นนวัตกรรมนั้น ๆ (ในฐานะความรู้)
3. การกำหนดวาระ (Agenda Setting) เป็นผลกระทบเชิงความรู้ ที่สื่อ กระจายออกไป เพื่อให้ประชาชนตระหนักและผูกพันกับประเด็นวาระที่สื่อกำหนดขึ้น หาก ตรงกับภูมิหลังของปัจเจกชน และค่านิยมของสังคมแล้ว ผู้รับสารก็จะเลือกสารสนเทศนั้น
4. การพอกพูนระบบความเชื่อ (Expansion of Belief System) การสื่อสารสังคมมักกระจายความเชื่อ ค่านิยม และอุดมการณ์ต่าง ๆ ไปสู่ประชาชน จึงทำให้ผู้รับสารรับทราบระบบความเชื่อที่หลากหลาย และลึกซึ้งไว้ในความเชื่อของตน

มากขึ้นไปเรื่อย ๆ

5. การรู้แจ้งต่อค่านิยม (Value Clarification) ความขัดแย้งในเรื่องค่านิยม และอุดมการณ์เป็นภาวะปกติของสังคม สื่อมวลชนที่นำเสนอข้อเท็จจริงในประเด็นเหล่านี้ ย่อมทำให้ประชาชนผู้รับสารเข้าใจถึงค่านิยมเหล่านั้นแจ้งชัดขึ้น

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2520 : 16) กล่าวว่า ความรู้ เป็นพฤติกรรมขั้นต้น ซึ่งผู้เรียนเพียงแต่จำได้ อาจจะได้โดยการนึกได้หรือโดยการมองเห็นหรือได้ยิน จำได้ ความรู้ ขั้นนี้ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับคำจำกัดความความหมาย ข้อเท็จจริง ทฤษฎี กฎ โครงสร้าง และวิธีการแก้ปัญหาเหล่านี้

เบนจามิน เอส บลูม (Benjamin S. Bloom. 1967 : 271) ได้ให้ความหมาย ของความรู้ว่า ความรู้ เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการระลึกถึง เฉพาะเรื่อง หรือเรื่องทั่ว ๆ ไป ระลึกถึงวิธี กระบวนการ หรือสถานการณ์ต่าง ๆ โดยเน้นความจำ

ความรู้ ทำให้ทราบถึงความสามารถในการจำ และการระลึกถึงเหตุการณ์ หรือประสบการณ์ที่เคยพบมาแล้วแบ่งออกเป็น

1. ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาวิชาโดยเฉพาะ
2. ความรู้เกี่ยวกับวิธีและการดำเนินการที่เกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
3. ความรู้เกี่ยวกับการรวบรวมแนวความคิดและโครงสร้าง

ความเข้าใจ ทำให้ทราบถึงความสามารถในการใช้สติปัญญาและทักษะ เบื้องต้น แบ่งออกเป็น การแปลความ คือการแปลจากแบบหนึ่งไปสู่อีกแบบหนึ่ง โดยรักษา ความหมายได้ถูกต้อง สามารถนำไปสู่การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการ ประเมินค่าที่ถูกต้อง

แพทริก เมเรดิธ (Patrick Meredith. 1961 : 10) ได้พูดถึงความรู้ว่า จำเป็นต้องมีองค์ประกอบ 2 ประการ คือ ความเข้าใจ (Understanding) และการคงอยู่ (Retaining) เพราะความรู้ หมายถึง ความสามารถจดจำได้ ในบางสิ่งบางอย่างที่เราเข้าใจมาแล้ว

ปรมะ สตะเวทิน (2540 : 116-117) ; อ้างถึงใน Burgoon (1974 : 64) and River Peterson and Jensen (1971 : 283) ได้กล่าวถึง การศึกษาหรือความรู้ (Knowledge) ว่าเป็น ลักษณะอีกประการหนึ่ง ที่มีอิทธิพล ต่อผู้รับสาร ดังนั้น คนที่ได้รับการศึกษาในระดับที่ ต่างกันในยุคสมัยที่ต่างกัน ในระบบการศึกษาที่ต่างกัน ในสาขาวิชาที่ต่างกัน จึงย่อมมี ความรู้สึคนึกคิด อุดมการณ์ และความต้องการที่แตกต่างกันไป คนที่มีการศึกษาสูงหรือมี

ความรู้ดี จะได้เปรียบอย่างมากในการที่จะเป็นผู้รับสารที่ดี เพราะคนเหล่านี้ มีความรู้ กว้างขวางในหลายเรื่อง มีความเข้าใจศัพท์มาก และมีความเข้าใจสารได้ดี แต่คนเหล่านี้ มักจะเป็นคนที่ไม่ค่อยเชื่ออะไรง่าย ๆ และการเกิดความรู้ไม่ว่าระดับใดก็ตาม ย่อมมีความ สัมพันธ์กับ ความรู้สึคนึกคิด ซึ่งเชื่อมโยงกับการเปิดรับข่าวสารของบุคคลนั่นเอง รวมไปถึง ประสบการณ์และลักษณะทางประชากร (การศึกษา เพศ อายุ ฯลฯ) ของแต่ละคนที่เป็นผู้รับ ข่าวสาร ถ้าประกอบกับการที่บุคคลมีความพร้อมในด้านต่าง ๆ เช่น มีการศึกษา มีการเปิดรับ ข่าวสารเกี่ยวกับกฎจรรยากรก็มีโอกาสที่จะมีความรู้ในเรื่องนี้ และสามารถเชื่อมโยงความรู้ นั้น เข้ากับสภาพแวดล้อมได้ สามารถ ระลึกได้ รวบรวมสาระสำคัญเกี่ยวกับกฎจรรยากร รวมทั้ง สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ รวมทั้งประเมินผลได้ต่อไป และเมื่อประชาชน เกิดความรู้ เกี่ยวกับกฎจรรยากร ไม่ว่าจะในระดับใดก็ตาม สิ่งที่เกิดตามมาก็คือ ทศนคติ ความคิดเห็น ในลักษณะต่าง ๆ

สรุปได้ว่า ความรู้ เป็นข้อเท็จจริง (facts) ความจริง (truth) เป็นข้อมูลที่มนุษย์ ได้รับ และเก็บรวบรวมจากประสบการณ์ต่าง ๆ การที่บุคคลยอมรับหรือปฏิเสธสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ได้อย่างมีเหตุผล บุคคลควรจะต้องรู้เรื่องเกี่ยวกับสิ่งนั้น เพื่อประกอบการตัดสินใจ นั่นก็คือ บุคคลจะต้องมีข้อเท็จจริง หรือข้อมูลต่าง ๆ ที่สนับสนุนและให้คำตอบข้อสงสัยที่บุคคลมีอยู่ ชี้แจงให้บุคคลเกิดความเข้าใจ และทศนคติที่ดีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง รวมทั้งเกิดความตระหนัก ความเชื่อ และค่านิยมต่าง ๆ ด้วย จึงสามารถนำสู่การปฏิบัติขั้นสุดท้าย คือ เกิดการกระทำ นั้นเอง

แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรม

1. ความหมายของพฤติกรรม

การศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ในปัจจุบันกลายเป็นศาสตร์สาขาหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า พฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral Science) โดยอาศัยวิชาการทางสังคมศาสตร์ ที่เกี่ยวข้อง เช่น สังคมวิทยา จิตวิทยา ประสาทวิทยา มาศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมเพื่อให้ เข้าใจการกระทำของมนุษย์มากขึ้น (ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2524 : 3)

พฤติกรรม หมายถึง กิริยาอาการ การกระทำ หรือกิจกรรมทุกชนิดของมนุษย์ หรือสัตว์ ซึ่งกิจกรรมหรือการกระทำที่เฉพาะเจาะจงหรือไม่ก็ได้ อาจจะเป็นกิจกรรมที่แสดง ให้ปรากฏเห็นได้ หรือเป็นอากัปกิริยาภายใน ซึ่งผู้อื่นไม่สามารถสังเกต หรือเห็นได้ยาก เช่น ความรู้ ความสนใจ เป็นต้น (ประสาธ อิศรปรีดา. 2522 : 13) สำหรับ ขำรงค์ศักดิ์

หมิ่นจักร และศรีสง่า วรรณสูตร (2523 : 2) ให้ความหมายของพฤติกรรมว่า หมายถึง การกระทำของร่างกายหรืออินทรีย์ ทั้งที่ทำโดยรู้สึกตัวและไม่รู้สึกตัว อาจสังเกตได้ หรือใช้เครื่องมือช่วยในการสังเกตด้วยก็ได้ ส่วน สมโภชน์ เขียมสุภายิต (2524 : 3) อธิบายว่า พฤติกรรม หมายถึง สิ่งที่บุคคลกระทำแสดงออกตอบสนองหรือได้ตอบสิ่งใด สิ่งหนึ่งในสถานการณ์หนึ่ง ที่สามารถวัดได้ตรงกัน ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออก หรือการตอบสนองนั้น จะเกิดขึ้นภายในหรือภายนอกร่างกายก็ได้ ชัยพร วิชชาวุธ (2529 : 11) ให้ความหมายว่า พฤติกรรมเป็นการกระทำของผู้กระทำโดยรู้ตัวหรือไม่ก็ได้ โดยคนอื่น จะสังเกตเห็นหรือไม่สังเกตเห็นก็ได้ และพฤติกรรม คือการกระทำ หรือการแสดงออก ของมนุษย์ที่ปรากฏออกมา เพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งการแสดงออกหรือการกระทำดังกล่าวนี้ จะมีกระบวนการของสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกำกับอยู่ภายในตัวบุคคลนั้น ๆ เสมอ กล่าวคือ จะมีกลไกกำกับสั่งการจากความคิดและความรู้สึกที่มีอยู่ภายในเป็นของตนเองตลอดเวลา

พฤติกรรม เป็นกระบวนการของการปรับเปลี่ยนการกระทำของตัวเอง ให้ไปสู่ภาวะที่ดีกว่า และเป็นที่ต้องการมากกว่า แต่กระบวนการดังกล่าวไม่ใช่เรื่องง่าย ทั้งนี้ เพราะพฤติกรรมมนุษย์นั้นซับซ้อน มีองค์ประกอบและปัจจัยเกี่ยวเนื่องจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้ จึงมีความจำเป็นที่ผู้ศึกษาจะต้องทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้น เพื่อที่จะได้จัดการให้มีอิทธิพลเชิงบวกหรือหลีกเลี่ยง หากมีอิทธิพลเชิงลบต่อการพัฒนาตนเอง การศึกษาปัจจัยพื้นฐานของ พฤติกรรมจะช่วยให้เข้าใจพฤติกรรมมนุษย์ได้ดียิ่งขึ้น (สงวน สุทธิเลิศอรุณ. 2543 : 14)

เรียม ศรีทอง (2542 : 5); อ้างถึงใน ซิมบาร์โด (Zimbardo) กล่าวว่า พฤติกรรม (Behavior) หมายถึง ผลที่เกิดจากการแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าในสถานการณ์ต่าง ๆ พฤติกรรมหรือการกระทำของมนุษย์เมื่อเกิดขึ้นจะสังเกตเห็นได้ชัดเจน เช่น การกระทำทางกาย ได้แก่ การเดิน ยืน นอน และการกิน การกระทำทางวาจา ได้แก่ การพูด การสนทนา

สุภัททา พิณตะแพทย์ (2542 : 8) ให้ความหมายของพฤติกรรม (Behavior) หมายถึง การกระทำของมนุษย์ที่แสดงทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ มีความซับซ้อนเปลี่ยน จากพฤติกรรมส่วนหนึ่งเป็นพฤติกรรมทางจิตซึ่งยากที่จะเข้าใจได้ แต่อย่างไรก็ตาม นักจิตวิทยาได้อธิบายความหมายและลักษณะของพฤติกรรมไว้ เพื่อความเข้าใจซึ่งจะนำไปสู่ การวิเคราะห์พฤติกรรมได้ กล่าวคือ พฤติกรรม คือ การกระทำทุก ๆ อย่างของมนุษย์

เริ่มตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกทางร่างกาย เช่น การเดิน กิน แสดงท่าทางพูดและพฤติกรรมที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ เช่น การคิด การจำ เจตคติและอารมณ์ เป็นต้น

สรุปได้ว่า พฤติกรรม (Behavior) หมายถึง การกระทำของมนุษย์ทั้งด้านกายกรรม วาจากรรม และมโนกรรม โดยรู้สำนึกหรือไม่รู้สำนึก ทั้งที่สังเกตได้และไม่อาจสังเกตได้ และพฤติกรรมมนุษย์จำแนกออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ พฤติกรรมที่ไม่สามารถควบคุมได้เรียกว่า เป็นปฏิกิริยาสะท้อน เช่น การสะดุ้งเมื่อถูกเข็มแทง การกระพริบตาเมื่อมีสิ่งมากระทบกับสายตา และพฤติกรรมที่สามารถควบคุมและจัดระเบียบได้เนื่องจากมนุษย์มีสติ

2. ประเภทพฤติกรรม

นักจิตวิทยาส่วนใหญ่เชื่อว่า อารมณ์มีอิทธิพลหรือพลังมากกว่าสติปัญญา ทั้งนี้เพราะมนุษย์ทุกคนยังมีความโลภ ความโกรธ ความหลง ทำให้พฤติกรรมส่วนใหญ่เป็นไปตามความรู้สึกและอารมณ์เป็นพื้นฐาน นักจิตวิทยาได้แบ่งพฤติกรรมมนุษย์ออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ (ควงเดือน พันธุนาวิน. 2524 : 5) คือ

1. พฤติกรรมที่มีมาแต่กำเนิด ซึ่งเกิดขึ้นโดยไม่มีการเรียนรู้มาก่อน ได้แก่ ปฏิกิริยาสะท้อนกลับ (Reflex Action) เช่น การกระพริบตา และสัญชาตญาณ (Instinct) เช่น ความกลัว การเอาตัวรอด เป็นต้น

2. พฤติกรรมที่เกิดจากอิทธิพลของกลุ่ม ได้แก่ พฤติกรรมที่เกิดจากการที่บุคคลติดต่อสังสรรค์ และมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคม

พฤติกรรมที่สามารถควบคุมและจัดระเบียบได้ และพฤติกรรมที่เกิดจากอิทธิพลของกลุ่ม ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่สามารถนำมาเป็นกรอบในการศึกษาพฤติกรรมการรักษาศีล 5 ได้ เนื่องจากนักจิตวิทยาเชื่อว่าพฤติกรรมมนุษย์ ส่วนใหญ่จะประพฤติปฏิบัติตามแบบแผนของกฎระเบียบ หรือวิธีการที่มีอยู่ในสังคม รวมทั้งวัฒนธรรมที่มีอยู่ในสังคมนั้น ๆ ซึ่งมนุษย์ ย่อมเข้าใจในสถานการณ์ และบทบาทตามที่กลุ่มสังคมคาดหวัง ศีลห้าก็อยู่ในเป้าหมายเดียวกัน นอกจากนี้พฤติกรรมมนุษย์ยังแบ่งได้ 2 ประเภท (สงวน สุทธิเลิศอรุณ. 2543 : 5) ดังนี้

1. พฤติกรรมภายนอก (Overt Behavior) ประกอบด้วย

- 1.1 พฤติกรรมที่ไม่ต้องอาศัยเครื่องมือในการสังเกต เช่น การเคลื่อนไหวของแขนขา เป็นต้น เรียกว่า พฤติกรรมโมลาร์ (Molar Behavior)

- 1.2 พฤติกรรมที่ต้องอาศัยเครื่องมือในการสังเกต เช่น การทำงานของคลื่นสมอง จะต้องใช้เครื่องมือวัด เรียกว่า พฤติกรรมโมเลกุล (Molecular Behavior)

2. พฤติกรรมภายใน (Covert Behavior) ประกอบด้วย

2.1 พฤติกรรมที่เป็นความรู้สึกจากการสัมผัส (Sensitive) เช่น การเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การรับรู้รส การสัมผัส และการมีความสุขใจ

2.2 พฤติกรรมที่เป็นการเข้าใจหรือตีความ (Interpreting) เช่น เมื่อเรามองตาเพื่อนก็เข้าใจเพื่อนได้

2.3 พฤติกรรมที่เป็นความจำ (Remembering) เช่น เมื่อเรารับโทรศัพท์ครั้งแรก เราอาจจำเสียงคนโทรเข้ามาได้

2.4 พฤติกรรมที่เป็นความคิด (Thinking) เช่น การคิดสร้างสรรค์ หรือการคิดเพื่อหาเหตุผล

สรุปได้ว่า พฤติกรรมมีอยู่ด้วยกัน 2 ประเภท 4 ลักษณะ ประเภทแรก แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ พฤติกรรมที่มีมาแต่กำเนิด และพฤติกรรมที่เกิดจากอิทธิพลของกลุ่ม ส่วนประเภทที่สอง ได้แก่ พฤติกรรมภายนอก และพฤติกรรมภายใน

3. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม

นักสังคมวิทยา เชื่อว่า พฤติกรรมมนุษย์ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม หรือสภาวะภายนอกทั้งปวง (Eternal Conditions) ที่อยู่รอบตัวของมนุษย์ ซึ่งเป็นปัจจัยเอื้อ ทั้งสิ่งที่มีรูปร่างและไม่มีรูปร่าง ตลอดจนพลังงานต่าง ๆ ที่จับต้อง รวมทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ อากาศ แสงแดด ความร้อน ความเย็น แร่ธาตุ กระแสไฟฟ้า เครื่องมือสื่อสาร เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ถือว่าเป็นสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลเหนือนมนุษย์ทั้งในแง่ที่อำนวยความสะดวกและผลร้าย โดยที่มนุษย์ไม่มี ทางหลีกเลี่ยง อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้มนุษย์มีพฤติกรรมที่จะหาทางต่อสู้และเอาชนะทำให้เกิดวัฒนธรรมรูปแบบต่าง ๆ ขึ้น เช่น การคิดประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ การเพาะปลูก การสร้างถนนหนทาง การสร้างเครื่องมือสื่อสาร รวมทั้งการสร้างวัฒนธรรม ประเพณี สถาบันทาง เป็นต้น ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมมนุษย์แบ่งเป็น 4 ปัจจัย (สงวน สุทธิเลิศอรุณ. 2543 : 21-51) ดังนี้

1. ปัจจัยทางชีวะ ร่างกายและจิตใจของมนุษย์นั้น เป็นส่วนประกอบที่สำคัญที่ทำให้มีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรม แบ่งเป็น 3 ระบบคือ ระบบประสาท (Nervous System) ระบบกล้ามเนื้อ (Muscle System) ระบบต่อม (Gland System)

2. ปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ สภาพภูมิอากาศ และสภาพแวดล้อมในถิ่นที่อยู่

3. ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ

สื่อมวลชน สถาบันศาสนา และหน่วยสังคมอื่น ๆ เช่น องค์กรปกครองท้องถิ่น กลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น

4. ปัจจัยทางจิตวิทยาและจริยธรรม จำแนกเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย

4.1 กลุ่มที่คิดว่ามนุษย์เลวมาตั้งแต่เกิด คือ ฮุนอื้อ (Hsun-tzu)

นักจิตวิทยาชาวจีน มีแนวคิดที่ว่า มนุษย์เลวมาแต่กำเนิด ถ้าปล่อยให้อยู่ในสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติมนุษย์จะมีพฤติกรรมเลวเช่นเดิม ฉะนั้น จะต้องควบคุมและจัดสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสม

4.2 กลุ่มที่คิดว่ามนุษย์ดีมาตั้งแต่เกิด คือ เกซเซล (Gessel) มีแนวคิดที่ว่า มนุษย์เกิดมาดี ถ้าอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีก็จะได้ดียิ่งขึ้น ถ้าอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดี ก็ยังปรับตัวได้

4.3 กลุ่มที่คิดว่ามนุษย์ไม่ดีไม่เลว คือ จอห์น ล็อก (John Lock) มีแนวคิดที่ว่า มนุษย์เกิดมาจิตใจว่างเปล่า เหมือนแผ่นกระดาษหรือผ้าขาว ถ้ามนุษย์อยู่ในสิ่งแวดล้อมดี มนุษย์จะเป็นคนดีในทางตรงข้าม ถ้ามนุษย์อยู่ในสิ่งแวดล้อมไม่ดี อาจจะเป็นคนเลวได้

4.4 กลุ่มที่คิดว่าพฤติกรรมมนุษย์เกิดจากการเรียนรู้ คือ วัตสัน (Watson) มีแนวคิดที่ว่า พฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากการเรียนรู้ และฝึกฝนจากสิ่งแวดล้อม เช่น พฤติกรรมการหายใจ มีสาเหตุจากการที่ร่างกาย ต้องการออกซิเจน และการควบคุม มีสาเหตุจากการที่ร่างกายต้องการอาหาร เป็นต้น

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมมีอยู่ด้วยกัน 4 ปัจจัยหลักด้วยกัน ได้แก่ ปัจจัยทางชีวะ คือ ระบบประสาท ระบบกล้ามเนื้อ และระบบต่อม ปัจจัยสิ่งแวดล้อม ทางกายภาพ ปัจจัยทางสังคม เช่น ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน และปัจจัยทางจิตวิทยา และจริยธรรม

4. สาเหตุการเกิดพฤติกรรม

นักจิตวิทยาสังคม มองสังคมมนุษย์ทั่วไปประกอบขึ้นด้วยตัวบุคคล ในการวิเคราะห์พฤติกรรมมนุษย์ว่ามีสาเหตุของการเกิดพฤติกรรม หรือปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมมาจากปัจจัยอะไรบ้างนั้น นักวิชาการได้จัดหมวดหมู่ของการเกิดพฤติกรรมไว้หลาย ๆ ทาง เช่น สิทธิโชค วรานุสันติกุล (2531 : 9-13) จัดหมวดหมู่ไว้ 3 ประการ คือ

4.1 พวกที่มีความเชื่อว่า พฤติกรรมมนุษย์นั้นเกิดขึ้นจากในตัวบุคคล กล่าวคือ ใจ (mind) นี้เองเป็นต้นกำเนิดของพฤติกรรม เช่น เพลโต (Plato) และเคส์คาร์ท

(Descartes) มีความเชื่อว่า ความคิดภายใน (innate ideas) เป็นตัวอิทธิพลมากที่สุดต่อการแสดงพฤติกรรมในบุคคล ฟรอยด์ (Freud) ก็เชื่อเช่นนี้ เขาอ้างว่า มนุษย์มีพลังอันเกิดจากสัญชาตญาณแห่งความต้องการมีชีวิตอยู่ และสัญชาตญาณแห่งความตาย พลังงานนี้ผลักดันให้เกิดโครงสร้างของจิตสามประการ ได้แก่ อิด (id) คือ ความต้องการทั้งหลาย อีโก้ (ego) คือ จิตสำนึกว่าจะสามารถแสดงพฤติกรรมตอบสนองความต้องการที่เกิดขึ้นจากอิดได้แค่ไหนตามกฎเกณฑ์ของสังคม และซูเปอร์อีโก้ (super ego) คือ จิตสำนึกในระดับสูงที่เป็นตัวจูงใจให้มนุษย์ ทำความดี มีคุณธรรมจริยธรรม

4.2 พวกที่มีความเชื่อว่ามนุษย์เกิดมาแล้วตกอยู่ภายใต้การควบคุมของสิ่งแวดล้อม อริสโตเติล (Aristotle) เป็นผู้ริเริ่มความเชื่อนี้ ต่อมา มี ลอคค (Locke) เบิร์คเลีย (Berkeley) และนักจิตวิทยาอีกหลายคนที่มีความเชื่อว่า ประสบการณ์ทำให้คนเราเรียนรู้ที่จะแสดงพฤติกรรม เช่น สกินเนอร์ (Skinner) ซึ่งให้เห็นว่า พฤติกรรมของมนุษย์ถูกควบคุมโดยเงื่อนไขของการเสริมแรงและการลงโทษ โดยมีรูปแบบแตกต่างกันเพื่อให้สอดคล้องกับสังคม

4.3 พวกที่มีแนวความคิดประสานประสานระหว่างพวกแรกกับพวกที่สอง คือให้ความสำคัญทั้งตัวมนุษย์และสิ่งแวดล้อม ว่าเป็นตัวก่อให้เกิดพฤติกรรม โดย แบนดูรา (Bandura) ซึ่งสร้างทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ได้อธิบายว่า พฤติกรรมของมนุษย์นั้นมีองค์ประกอบภายในมนุษย์เองและสิ่งแวดล้อมก็มีอิทธิพลต่อกันและกัน ซึ่งแนวความคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม (KAP) ซึ่งแนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับตัวแปร 3 ตัว คือ ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Attitude) และการยอมรับปฏิบัติ (Practice) ของผู้รับสารอันอาจมีผลกระทบต่อสังคมต่อไปจากการรับสารนั้น ๆ การเปลี่ยนแปลงทั้งสามประเภทนี้จะเกิดขึ้นในลักษณะต่อเนื่อง กล่าวคือ เมื่อผู้รับสาร ได้รับสารก็จะทำให้เกิดความรู้ เมื่อเกิดความรู้ขึ้นก็จะไปมีผลทำให้เกิดทักษะ และขั้นสุดท้ายคือการก่อให้เกิดการกระทำ แนวคิดนี้อธิบาย การสื่อสาร หรือสื่อมวลชนว่า เป็นตัวแปรต้นที่สามารถเป็นตัวนำ การพัฒนาเข้าไปสู่ชุมชนได้ด้วยกรอาศัย KAP เป็นตัวแปรตามในการวัดความสำเร็จของการสื่อสารเพื่อการพัฒนา ซึ่งการพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์นั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญด้านต่าง ๆ 6 ประการ (คาราวรรณ ศรีสุกใส. 2550 : 1) คือ

1. การเรียนรู้ (Learning)
2. ค่านิยม (Value)
3. บรรทัดฐานของสังคม (Norms)
4. ทักษะ (Attitude)

5. ความเชื่อ (Belief)

6. การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Intersection)

อนึ่งพฤติกรรม เกิดจากการเรียนรู้ทางสังคม และการเรียนรู้ทางสังคม เกิดจากพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคล และทำนองเดียวกัน พัฒนาการทางจริยธรรมเป็นผลของการฝึกฝนอบรมที่เด็กได้รับจากสังคม

จริยธรรม (Morality) หมายถึง ลักษณะทางสังคมหลายลักษณะของมนุษย์ และรวมถึงการกระทำของมนุษย์ (สถิต วงศ์สุวรรณค์. 2529 : 61) ประกอบด้วย

1. เป็นลักษณะที่สังคมต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกของสังคมนั้น ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ต่อคนอื่น สังคมส่วนใหญ่ชอบและให้การสนับสนุน ผู้กระทำส่วนใหญ่เกิดความพอใจรู้สึกได้ว่า สิ่งที่คุณกระทำนั้น เป็นสิ่งที่ถูกต้อง และเหมาะสม ผู้มีจริยธรรมสูง จะมีลักษณะและการกระทำที่กล่าวนี้มาก

2. เป็นลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกของสังคมนั้น ซึ่งตรงข้ามกับข้อ 1 ผู้ที่มีจริยธรรม คือผู้ที่แสดงแต่พฤติกรรมในทางที่ดี เช่น มีสัมมาคารวะ เมตตา กรุณา ซื่อสัตย์ เสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น ดังนั้น พัฒนาการทางจริยธรรม (ดวงเดือน พันธุมนาวิณ และเพ็ญแข ประจันปัจจนิก. 2520 : 12) หมายถึง การเจริญเติบโตในการเข้าเป็นสมาชิกของสังคม เริ่มตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยผู้ใหญ่ คือ จะต้องรู้และเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของตนพึงควรมีต่อบุคคลอื่น และสังคมนั้นรวม จุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดความสงบสุขต่อสังคม แผลงที่ก่อให้เกิดการพัฒนาทางจริยธรรม จึงอยู่ที่การเรียนรู้ทางสังคมเป็นสำคัญ

รวมความได้ว่า สาเหตุของการเกิดพฤติกรรมนั้นมีอยู่ด้วยกัน 2 สาเหตุใหญ่ คือ สาเหตุที่มีมาแต่กำเนิด เช่น สภาพร่างกายและจิตใจ และสาเหตุที่เกิดจากการปรุงแต่งของสิ่งต่างๆ ในภายหลัง เช่น สภาพทางสังคมและสิ่งแวดล้อม หรือประสบการณ์การเรียนรู้ รับรู้ หรือปฏิบัติต่อบทบาทสิ่งเร้าในภายหลัง เป็นต้น ซึ่งส่งผลให้เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ ตามมา

แนวคิดเกี่ยวกับการขัดเกลาทางสังคม

การขัดเกลาทางสังคม เป็นกระบวนการซึ่งดำเนินอยู่ตลอดเวลาที่มนุษย์มีลมหายใจ เป็นกระบวนการได้มาซึ่งวัฒนธรรมและลักษณะทางสังคม เพื่อที่สังคมจะได้ใช้เป็นกระบวนการที่มาให้สมาชิกทุกคน โดยเฉพาะสมาชิกใหม่ของสังคมได้รับทราบถึงกฎเกณฑ์ของสังคมและเนื้อหาของวัฒนธรรมในขั้นต่อมา เพื่อที่สมาชิกจะได้ยอมรับกฎเกณฑ์เหล่านั้น

และในท้ายที่สุดสมาชิกซึมซับเอากฎเกณฑ์และเนื้อหาที่เข้าไปไว้เป็นหลักเกณฑ์ทั่ว ๆ ไปของสังคมและเป็นไปตามวัฒนธรรมของกลุ่ม

เฮอรัลล็อก (Elizabeth B. Hurlock. 1967 : 117) กล่าวว่า กระบวนการจัดเกลาทางสังคม เป็นกระบวนการบุคคลได้เรียนรู้เพื่อจะ ใ้ปฏิบัติตามมาตรฐานของกลุ่ม ตลอดจนขนบธรรมเนียม ประเพณีของกลุ่ม

สติต วงศ์สุวรรณ (2529 : 69) ; อ้างถึงใน บรูม และเซลซ์นิก (Broom and Selznick) เสนอว่า การอบรมให้รู้ระเบียบของสังคมเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องประสบตั้งแต่เล็กจนโตเป็นผู้ใหญ่ การอบรมเลี้ยงดู เป็นกระบวนการจัดเกลาให้รู้ระเบียบทางสังคม โดยการถ่ายทอดวัฒนธรรม และเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพ

สติต วงศ์สุวรรณ (2529 : 75) ได้จำแนกลักษณะของพฤติกรรมที่เกิดจากกระบวนการจัดเกลาทางสังคม ไว้ดังนี้

1. พฤติกรรมนั้น จะต้องเกิดจากการเรียนรู้ ก่อให้เกิดประสบการณ์ ซึ่งอาจเกิดจากการบอกกล่าวโดยวาจา หรือการแสดงเป็นตัวอย่างทางพฤติกรรม ประสบการณ์เหล่านี้ จะค่อย ๆ สะสมซึมซาบเข้าไปในตัวสมาชิก (Internalization) กลายเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพในที่สุด

2. พฤติกรรมการเรียนรู้ นั้น จะต้องเกิดจากการกระทำระหว่างกันทางสังคม (Social Internalization) หมายถึง ความเกี่ยวข้องกับผู้อื่นในสังคม ซึ่งจะทำให้เกิดมีการเรียนรู้ปทัสถาน (Norms) ซึ่งเป็นเกณฑ์มาตรฐานในการดำเนินชีวิตของสมาชิกในสังคม

การจัดเกลาทางสังคม เป็นกระบวนการที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาบุคคลให้สมาชิกสามารถปรับตัวเข้ากับค่านิยมที่ดีของสังคม ดังนั้น จึงมีนักคิดหลายท่านได้เสนอแนวทางการจัดเกลา ดังนี้

จันจังก์ อคิวัฒนสิทธิ์ และคณะ (2540 : 52) ; อ้างถึงใน อีมิล เดอร์ค ไฮม์ (Emile Durkheim) นักสังคมวิทยาคนแรก ได้เสนอว่า การแนะนำสั่งสอนเด็กจะต้องเน้นหนักการใช้อำนาจบังคับ อย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแนะนำสั่งสอนทางศีลธรรม ดังนั้น คุณสมบัติของครูที่ดี คืออำนาจทางศีลธรรม (Moral Authority) เด็กเหมือนแผ่นกระดาษหรือผ้าขาว ยังขาดลักษณะเด่นของตนเอง เด็กได้รับลักษณะทุกอย่างจากสังคมในการอบรมเด็กให้มีสติปัญญา ครูจะต้องมีความตั้งใจจริง และมีความมั่นใจทางศีลธรรม ดังนั้น การอบรมทางศีลธรรมจึงต้องอาศัยแบบที่แน่นอนแน่วแน่

จันจังก์ อคิวัฒนสิทธิ์ และคณะ (2540 : 53) ; อ้างอิงมาจาก เพียเจต์ (Piaget)

นักจิตวิทยาชาวสวิส เสนอว่า การอบรมเด็ก ควรดำเนินการให้เหมาะสมกับพัฒนาการในวัยต่าง ๆ ไม่ควรใช้อำนาจบังคับอย่างเคร่งครัด แต่ควรใช้ความมีเหตุผลทางศีลธรรม (Moral Reasoning) ในแต่ละช่วงวัย เด็กจะพัฒนาความก้าวหน้าในการปฏิบัติตามกฎอย่างเป็นอิสระ และเป็นที่น่าพอใจโดยการเล่นกับเพื่อน และโดยการยอมรับความเคารพที่เท่าเทียมกัน แต่จากการทดลองปรากฏว่า จำเป็นต้องมีความเข้มงวดทางศีลธรรมอยู่บ้าง

พฤติกรรมของคนเรามีได้ดำเนินไปตามยถากรรม แต่เป็นไปอย่างมีกฎเกณฑ์ ซึ่งทางสังคมวิทยา เรียกว่า มีโครงสร้างอย่างหนึ่งที่แน่นอน แต่เนื่องจากระบบโครงสร้างเป็นนามธรรมมองไม่เห็นเราจึงได้สังเกตเห็นการทำงานของ โครงสร้างเหล่านี้จากการวิเคราะห์การทำงานของกลุ่ม หรือสถาบันสังคม (Social Institution)

เมื่อคนอยู่รวมกันเป็นกลุ่มคน แต่ละคนย่อมมีความต้องการส่วนตัวแตกต่างกันไปเป็นสาเหตุให้เกิดความขัดแย้งภายในกลุ่มได้ ดังนั้น เพื่อให้คนหรือกลุ่มอยู่รวมกันอย่างมีความสุข จึงจะต้องมีการควบคุมสังคม ซึ่งหมายถึง กลไกและวิธีการทางสังคมที่ใช้บังคับและทำให้บุคคลต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมหรือเข้า เป็นส่วนหนึ่งของสังคม ซึ่งโดยทั่วไปการควบคุมสังคม มี 3 วิธีการ คือ

1. การควบคุมด้วยกระบวนการเรียนรู้ และอบรมขัดเกลาระเบียบทางสังคม หรือสังคมประเพณี หรือสังคมกรณี
2. การควบคุมด้วยการบีบบังคับของกลุ่มหรือสังคม (Group Pressure) เช่น การไม่ยอมรับเข้าเป็นพวก การเอาหินทาลับหลังการเห็นห่างไม่ติดต่อสมาคมด้วย เป็นต้น
3. การควบคุมโดยใช้กำลังในชีวิตจริง การใช้กำลังและการอบรมนั้นมักจะไม่ใช่แยกออกจากกันอย่างเด็ดขาด แต่กระนั้นการใช้กำลังก็ยังมีข้ออ้างที่ยอมรับได้ เช่น ภาษิต “รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี” นักสังคมวิทยาได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการควบคุมสังคม เช่น ชนิดของการควบคุมสังคม ตัวแทน และวิธีการที่ใช้ควบคุม เป็นต้น ตัวอย่างชนิดของการควบคุม ได้แก่ ประเพณีและความคิดเห็นสาธารณะ (Public Opinion) กฎหมาย ศาสนา หลักจริยธรรม การศึกษา การควบคุมนี้ทำผ่านสถาบันต่าง ๆ ในสังคม เป็นต้น

จันจค์ อคิวัฒนสิทธิ์ และคณะ (2540 : 51) ได้อธิบายเกี่ยวกับองค์กรที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคม (Agents of Socialization) โดยได้จำแนกแหล่งขัดเกลาทางสังคมไว้ว่า ครอบครัวเป็นองค์กรแรกที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมให้มนุษย์ สถานศึกษา อบรมสั่งสอนสิ่งที่ครอบครัวคาดหวังกลุ่ม เพื่อนที่มีความพึงพอใจในการปฏิบัติต่อกัน สำนักงานหรือกลุ่ม

อาชีพที่ตนสังกัด สถาบันศาสนาอันเป็นที่พึงพอใจ และสื่อมวลชนซึ่งมีอิทธิพลสูงในขณะนี้
องค์กรที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคม (สถิต วงศ์สวรรค์. 2529 : 73) ประกอบด้วย

1. บ้านหรือครอบครัว (Family) ได้แก่ บิดา มารดา ผู้ปกครอง เครือญาติ
ปู่ย่า ตายาย พี่น้อง เป็นต้น
2. โรงเรียนหรือสถานศึกษา (School) ได้แก่ ครู อาจารย์ ตลอดจนเจ้าหน้าที่
ที่เกี่ยวข้อง
3. กลุ่มเพื่อน (Peer groups)
4. วัดหรือสถาบันศาสนา (Religious Institution) ได้แก่ พระสงฆ์ นักบวช
ผู้นำศาสนา เป็นต้น
5. สื่อมวลชน (Mass Communication) ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์
ภาพยนตร์ นิตยสาร วารสาร เป็นต้น
6. กลุ่มอาชีพ (Professional Groups)

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การขัดเกลาทางสังคม เป็นกระบวนการที่ได้มาซึ่งวัฒนธรรม
และลักษณะทางสังคม ซึ่งเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของสังคม และเป็นไปตามวัฒนธรรมของกลุ่ม
สามารถสังเกตเห็นได้จากระบบโครงสร้างขององค์กรต่าง ๆ ทางสังคม และกลไกวิธีการที่
สังคมใช้บังคับ ซึ่งจะ使人บุคคลต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม หรือเข้าเป็นส่วนหนึ่งของ
สังคมนั้น โดยทั่วไปใช้การควบคุมด้วยกระบวนการเรียนรู้ และอบรมขัดเกลาระเบียบทาง
สังคม การให้รางวัลและการทำโทษ เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับศีล

1. ความหมายและรายละเอียดของศีล

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 771) ได้ให้ความหมายของศีลไว้ว่า
“ศีล คือ ข้อบัญญัติที่กำหนดการปฏิบัติทางกาย วาจา ทางพระพุทธศาสนา เช่น ศีล 5 ศีล 8
(ศ. ศีล ความประพฤติที่ดี)”

ความหมายของศีล จากพจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์
(พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). 2543 : 14) ให้ความหมายไว้ ดังนี้ “ศีล คือความประพฤติทาง
กายและวาจา การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายวาจาให้ตั้งอยู่ใน
ความดีงาม การรักษาคตามปกติตามวินัย ปกติ มารยาทที่สะอาดปราศจากโทษ ข้อปฏิบัติ ใน

การละเว้นความชั่ว ข้อปฏิบัติในการฝึกหัดกายวาจาให้ดียิ่งขึ้น ความสุจริตทางกายวาจา อาชีพ” อีกความหมายหนึ่ง “ศีล คือการรักษากายวาจา ให้เรียบร้อย” และ “ศีล คือสิ่งที่จำแนกคนออกจากสัตว์ ระบบการศึกษาของชาติ ระบบการเรียนรู้ของคนจำต้องเริ่มต้นด้วยศีล จะต้องศึกษาเรียนรู้และประพฤติปฏิบัติให้เข้าถึงซึ่งแก่นแท้ของศีลก่อนสิ่งอื่น”

ส่วนความหมายของศีลที่ ดร.ระวี ภาวิไล (อ้างใน สำนักวิจัย : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. 2540 : 15) ให้ความหมายไว้ว่า “ศีล คือการรับปฏิบัติตามบทบัญญัติทางจริยธรรม ซึ่งประสบการณ์ของอดีตชนได้พิสูจน์แล้วว่าเป็นเครื่องจรโลงความมั่นคง และความผาสุกของสังคมมนุษย์ ศีล คือการสำรวมกาย วาจา ศีล คือวินัย ศีล คือความอดกลั้นต่อสิ่งยั่วเยวและล่อใจต่าง ๆ ศีล คือการละเว้นการเบียดเบียนสรรพชีวิต ศีลนี้ คือระบบฝึกฝนเพื่อพัฒนาตนเองของแต่ละบุคคล เมื่อแต่ละบุคคลพัฒนาแล้ว สังคมซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลจึงมีสภาพเป็นสังคมอารยชนได้”

ศีล 5 ตามความหมายและบริบททั่วไปของ พันเอกปิ่น มุทุกันต์ (2514 : 419-427) มีดังนี้

ความมุ่งหมาย ลำดับแรกที่สุดในการครองตน คือการรักษาศีล 5 บางทีเรียกเบญจศีล เพราะการรักษาศีล 5 นี้ เป็นการป้องกันตนเอง อารักขาตนเองไม่ให้เสียผู้เสียคน หรือที่เรียกว่า เสียตัว เพราะตัวเราแต่ละคนเป็นของหายากและมีจำกัด คือ มีตัวเดียวเท่านั้น ไม่มีตัวแทน อยู่ก็อยู่หมด ตายก็ตายหมด เป็นพระเป็นหมด เป็นโจรเป็นหมด เข้าคุกก็เข้าหมด เพราะมีตัวเดียว การรักษาศีล 5 นั้น ความมุ่งหมายก็คือให้รักษาตนเองไว้ ไม่ให้เสียหาย และในเรื่องเดียวกันนี้ยังได้อธิบายหลักสำคัญในการรักษาศีล 5 ว่าชีวิตของคนเราก็เหมือนกัน ทางศาสนาซึ่งจุดสำคัญที่จะต้องสร้างพื้นฐาน ไว้ให้มั่นคงเป็นพิเศษ 5 จุด เป็นการปิดช่องทางที่ตัวเราเองจะเสียหาย 5 ทางด้วยกัน และวิธีที่ว่าเป็นก็คือการรักษาศีล 5 ข้อ ศีลข้อที่ 1 ป้องกันทางที่ตนจะเสียหายเพราะความโหดร้าย ศีลข้อที่ 2 ป้องกันทางที่ตนจะเสียหายเพราะความมือไว ศีลข้อที่ 3 ป้องกันทางที่ตนจะเสียหายเพราะความใจเร็ว ศีลข้อที่ 4 ป้องกันทางที่ตนจะเสียหายเพราะความขี้ปด ศีลข้อที่ 5 ป้องกันทางที่ตนจะเสียหายเพราะความหมดสติ โดยความหมายคือ ชีวิตคนทุกสิ่งทั้งหลายมักจะพังทลายไปเพราะ 5 เรื่องเหล่านี้ คือ ความโหดร้ายในสันดาน 1 ความอยากได้ทรัพย์สินของคนอื่นในทางที่ผิด ๆ 1 ความรำนในทางกามเกี่ยวกับเพศตรงข้าม 1 ความไม่มีสัจจะประจําใจ 1 ความประมาทขาดสติสัมปชัญญะ 1

ข้อห้ามของผู้รักษาศีล 5 คือ การตั้งเจตนาขวนขวายจากการทำความผิดดังท่านบัญญัติไว้ คือ เป็นเรื่องที่ตั้งใจค ตั้งใจเว้น ตั้งใจไม่ทำ ต้องมีความตั้งใจกำกับไว้เสมอ ไม่ใช่

เพราะมีเหตุอื่นบังคับ แต่หากไม่ทำเพราะคนได้ตั้งใจไว้ว่าจะงดเว้น ความตั้งใจครั้งนี้ ศัพท์ทางศาสนา ท่านเรียกว่า “วีรติ” เจตนาจะงดเว้น

สรุปได้ว่า สील หมายถึง ข้อกำหนดรู้สิ่งดีและชั่ว เพื่อให้กาย วาจา และใจ พ้นจากการกระทำที่เป็นการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น และเป็นคุณธรรมรองรับคุณงามความดีต่าง ๆ และศีล 5 คือศีลที่พระพุทธองค์ทรงสอนให้ฆราวาสที่อยู่ในการครองเรือนประพฤติปฏิบัติและรักษา มี 5 ประการ คือ 1) ควรวุจฉกคุณค่าและรักษาสิ่งมีชีวิตทั้งปวง 2) ไม่พึงปรารถนาในทรัพย์สินที่มีใช้ของตน 3) ไม่หมกมุ่นในกามคุณ 4) เป็นผู้มีสัจจะและรักษาความจริง 5) รู้จักรักษาศติและควบคุมอารมณ์ของตนเอง

พันเอกปิ่น มุกขนัด (2514 : 419 - 427) ได้เรียบเรียงรายละเอียดของศีล 5 ไว้ดังนี้

ศีลข้อที่ 1 เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์

สัตว์ในที่นี้ หมายถึง สัตว์มีชีวิตทุกชนิด ทั้งมนุษย์และสัตว์เดียรัจฉาน และที่ว่ามีชีวิตนั้น นับตั้งแต่สัตว์นั้น มีปราณ หรือลมหายใจ ตั้งแต่อยู่ในครรภ์หรือในไขจนกระทั่งสิ้นลมหายใจคือตาย สัตว์ทุกชนิดย่อมมีสิทธิโดยชอบในการมีชีวิตของตนไปจนตายเอง ผู้ใดทำให้เขาเสียชีวิตด้วยเจตนา ศีลข้อที่ 1 ของผู้นั้นขาด ผู้รักษาศีลข้อนี้ นอกจากระวังไม่ให้ศีลขาดเพราะปาณาติบาตแล้ว ถ้าวัดจากการกระทำที่เป็นฉาบา (เทียบ) ของปาณาติบาตได้ด้วย ก็จะทำให้ศีลของตนบริสุทธิ์ยิ่งขึ้น ถ้าเว้นไม่ได้ ศีลของเขาก็ต่างพร้อยเหมือนผ้าที่ไม่ขาดแต่สกปรก

ฉาบาของปาณาติบาต

1. การทำร้ายร่างกาย คือ ทำให้ร่างกายเขาเจ็บปวดพิกลพิการ
2. การทรมาน คือ ทำความลำบากแก่สัตว์เกินเหตุ เช่น ใช้การหนักเกินกำลัง กักขังในที่คับแคบเปลี่ยนอริยาบถไม่ได้ นำสัตว์ไปโดยวิธีทรมาน เช่น ลากไปผจญสัตว์ เช่น เล่นกัศปลา ชนไก่ ชนโศ เป็นต้น

สรุปว่า ศีลข้อที่ 1 หมายถึง การมีเจตนาไม่ฆ่าสัตว์ทุกชนิด รวมถึงไม่ทำร้ายร่างกาย และไม่ทรมานให้สัตว์นั้นลำบากด้วย

ศีลข้อที่ 2 เจตนางดเว้นจากการลักทรัพย์

การลักทรัพย์ หมายถึง การละเมิดกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของคนอื่น ของหมู่คณะ หรือของส่วนรวม เอามาเป็นของตน โดยวิธีของโจร ที่เรียกว่า โจรกรรม การรักษาศีลข้อนี้ ก็คือการเว้นจากโจรกรรม 14 อย่าง ดังต่อไปนี้

1. ลัก ได้แก่ การขโมยเอาลับหลัง
2. จก ได้แก่ ชิงเอาข้างหน้า
3. กรรโชก ได้แก่ ชูเอา
4. ปล้น ได้แก่ รวมหัวกันขโมยเอา
5. ตู๋ ได้แก่ เถียงเอา
6. ล้อ ได้แก่ โกงเอา
7. หลอก ได้แก่ ทำให้เขาหลงเชื่อแล้วให้ทรัพย์
8. ลวง ได้แก่ เบี่ยงบายลวงตา เช่น ให้เครื่องชั่งโกง
9. ปลอม ได้แก่ ทำของปลอม
10. ครอบงำ ได้แก่ ปฏิเสธ
11. เบียดบัง ได้แก่ ชุกซ่อนเอาบางส่วน
12. สับเปลี่ยน ได้แก่ แอบสับเปลี่ยนของ
13. ลักลอบ ได้แก่ หนีภาษี
14. ซักยอก ได้แก่ เบียดบังเอาของที่อยู่ในหน้าที่ของตน

ผู้ใดกระทำโจรกรรม 14 อย่างนี้ ได้ทรัพย์มา ศีลขาด และขอให้สังเกตด้วยว่า ที่ว่า ได้ทรัพย์มานั้น หมายถึง การได้ทรัพย์ของตนเองก็มี เช่น ข้อที่ 13 คนควรจะจ่ายเงินภาษีไปเท่าไร แต่หลบเลี่ยงไม่เสียภาษีตามกำหนด ทรัพย์ส่วนที่จะเสียไปนั้นกับได้มาด้วยโจรกรรม

ฉาพยาโจรกรรม

ผู้รักษาศีลข้อนี้ นอกจากระวังไม่ให้ศีลขาดเพราะทำโจรกรรมแล้ว ถ้าวุ่นวนจากการกระทำที่เป็นฉาพยาโจรกรรมเสียได้ ก็จะทำให้ศีลบริสุทธิ์ผุดผ่องยิ่งขึ้น ถ้าวุ่นไม่ได้ศีลของผู้นั้นก็ต่างพริ้ว ฉาพยาโจรกรรมในที่บางแห่งท่านแยกลักษณะออกเป็น 2 อย่าง คือ เป็นอนุโลมโจรกรรม 1 เป็นฉาพยาโจรกรรม 1 ดังนี้

1. อนุโลมโจรกรรม ได้แก่ การสมโจร คือ สนับสนุนให้คนอื่นทำโจรกรรม ปอกลอก คือ คบคนอื่นเพื่อหวังลอกเอาทรัพย์ เช่น ทำเป็นรักเขา รับสินบน คือ รับสินจ้างให้ตนกระทำผิดหน้าที่

2. ฉาพยาโจรกรรม ได้แก่ ผลาญ คือ การทำให้ทรัพย์สินของคนอื่นเสียหาย เช่น เผาบ้านเรือนเขา หยิบฉวย คือ เอาสิ่งของของคนอื่นมาด้วยความมั่งง่าย ทำนองถือวิสาสะ (คุ้นเคย) ข้อสังเกตตามข้อ 1 การผลาญทรัพย์ เป็นการทำให้ทรัพย์ของคนอื่นเสียหายด้วยความ

ขัดเคือง หรือด้วยความคะนอง ไม่ถือเอาทรัพย์สินนั้นเป็นของตน แต่ก็เป็นเรื่อง
ที่อาจร้ายแรงยิ่งกว่าการถือเอาทรัพย์สินก็ได้ เช่น การวางเพลิง เป็นต้น

สรุปว่า คีลข้อที่ 2 หมายถึง การมีเจตนาไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤตินุจรินทุกอย่าง
เพื่อให้ได้ซึ่งทรัพย์สินของผู้อื่น ไม่ทำโจรกรรม ไม่สมโจร ไม่มีพฤติกรรมคล้ายโจร และไม่
เบียดเบียนให้ทรัพย์สินผู้อื่นได้รับความเสียหาย

คีลข้อที่ 3 เจตนางดเว้นจากการประพฤตินุจรินทุกประการ

กาม ในที่นี้ หมายถึง เมถุน คือ การล่วงประเวณีระหว่างชายหญิง การผิดในกาม
หมายถึง การเสพเมถุนกับบุคคลที่ต้องห้าม ดังจะกล่าวต่อไป ผู้ใดเสพเมถุนกับคนที่ต้องห้าม
ผู้นั้นทำผิดประเวณี คีลข้อนี้ขาด

สำหรับชาย หญิงต้องห้าม มี 3 ประเภท คือ สัสสามิกา หญิงมีสามี
ญาติรักรักษา หญิงมีญาติรักษา คือ มีผู้ใหญ่ปกครองไม่เป็นอิสระแก่ตน ชัมมรักรักษา หรือจริดา
หญิงที่จารีตรักษา คือ มีจารีตไม่ให้สมสู่ ได้แก่ 1) หญิงที่เป็นเทือกเถาเหล่ากอของตนนับขึ้นไป
3 ชั้น คือ ย่าทวดหรือยายทวด ย่า ยาย และนับลงไป 3 ชั้น คือ ลูก หลาน เหลน 2) หญิง
หวงห้ามโดยข้อบังคับ เช่น ภิกษุณี สามเณรี หญิงรักษาอุโบสถศีล ผู้เยาว์ เป็นต้น ชายใด
สมสู่กับหญิง ต้องห้าม 3 ประเภทนี้ คีลขาด

สำหรับหญิง ชายต้องห้ามสำหรับหญิง มี 2 ประเภท คือ 1) สำหรับหญิง
มีสามี ชายอื่นนอกจากสามีตนเป็นชายต้องห้ามสมสู่ทั้งหมด 2) หญิงไม่มีสามี ถ้าเป็นคนที่
ผู้ใหญ่ปกครองดูแล มิใช่เป็นผู้มีอิสระแก่ตน ชายทุกคนย่อมเป็นบุคคลต้องห้ามสมสู่ทั้งสิ้น
หญิงใดสมสู่กับชายต้องห้าม 2 ประเภทนี้ คีลขาด

ฉายาแห่งกามเมสุมิจฉายา

โดยที่คีลข้อนี้ มีความมุ่งหมายในการรักษาจารีตประเพณี ป้องกันการ
เสียหายเพราะเรื่องรัก ๆ ใคร่ ๆ ผู้รักษาจึงควรงดเว้นจากการกระทำทุกอย่างอันเป็นการถู
อำนาจแก่ความรักใคร่ระหว่างเพศ (ความกำหนัด) เช่น การลวนลามเพศตรงข้าม การหยอกล้อ
ต่อกระซิกคู่ครองของคนอื่น ฯลฯ เพราะการทำเช่นนั้นทำให้ศีลเศร้าหมอง ไม่ผ่องใส

สรุปว่า คีลข้อที่ 3 หมายถึง การมีเจตนาไม่ประพฤตินุจรินทุกประการ ได้แก่ การเว้น
จากประพฤตินุจรินทุกประการในบุคคลต้องห้าม ระวางคนไม่ไปล่วงละเมิดบุคคลต้องห้าม ระวาง
ไม่ให้บุคคลต้องห้ามมาล่วงละเมิดตน ไม่ว่าจะเป็นการใช้กำลังบังคับขึ้นใจ ลักลอบเป็นชู้
หรือพอใจล่วงละเมิดด้วยความพอใจกันทั้งสองฝ่าย ก็ถือว่าผิดทั้งนั้น

ศิลปะข้อที่ 4 เจตนาถ่วงจากการพูดเท็จ

การพูดเท็จ หรือมุสาวาท ซึ่งเป็นข้อห้ามในการรักษาศิลปะข้อนี้ หมายถึง การแสดงออกด้วยเจตนาบิดเบือนความจริง ให้คนอื่นหลงเชื่อ การแสดงออกทางวาจา คือ พูดให้ผิดจากความจริง โทกหักๆ การแสดงออกทางกาย คือ การกระทำให้ผู้อื่นเข้าใจผิด จากความเป็นจริง เช่น เขียนรายงานเท็จ หรือแกล้งพยักหน้า แกล้งสั่นศีรษะ แกล้งแสดง กิริยาอย่างอื่นซึ่งเป็นที่รู้จักกัน ให้คนอื่นหลงเชื่อคิดไปจากความจริง ผู้ใดเจตนากระทำมุสา เมื่อผู้ที่ตนต้องการ โทกหนักนั้นเข้าใจความหมาย ศิลปะขาด

มุสาวาท 7 วิธี ดังต่อไปนี้

1. ปด คือ โทกหักๆ เช่น 'ไม่รู้วารู้ ไม่เห็นว่าเห็น'
2. ทนสาบาน คือ แสดงตัวฝืนความจริง เช่น คนทำผิดหลายคน ครุตั้งว่าใครทำผิดให้ขึ้นขึ้น แต่ผู้ทำผิดก็ทนนิ่งอยู่
3. ทำเล่ห์กระเท่ห์ คือ โทกหักด้วยการแสวงงทำกิริยาอาการให้คนอื่นตีความ ผิดไปเอง เช่น ทำทีว่าเป็นคนพิการ ให้ไม่ต้องถูกเกณฑ์ทหาร
4. มายา คือ แสดงท่วงทีลวงคนอื่นให้เข้าใจผิด เช่น เจ็บน้อยแต่ครวญ ครางมาก
5. ทำเลศ คือ แสดงนัยให้คนอื่นเข้าใจผิด เช่น พูดเล่นสำนวน วกลงไป วนมา
6. เสริมความ คือ เรื่องมีมูลน้อยแต่พูดให้เป็นมาก
7. อำควม คือ เรื่องมากแต่พูดให้เห็นเป็นเรื่องน้อย ปิดความบกพร่อง ของคน

ฉายาแห่งมุสาวาท

นอกจากงดเว้นจากมุสาวาท 7 อย่างนั้นแล้ว ผู้รักษาศิลปะข้อนี้ ควรเว้นจากการแสดงอันมีลักษณะประหนึ่งมุสาวาท ซึ่งจะทำให้ศิลปะของตนมัวหมอง คือ

1. อนุโอมมุสา ได้แก่ การแสดงที่อาจทำให้ผู้ฟังหรือเห็นเข้าใจผิดจากความจริง เช่น การคุยโวโอ้อวดเกินสมควร
 2. ปฏิสสวะ ได้แก่ การรับคำคนอื่นแล้วภายหลังไม่ทำตามรับ และไม่ยอมคืนคำให้เป็นกิจลักษณะ แม้จะมีเหตุจำเป็นก็ไม่พ้นทำให้คนอื่นเห็นเป็นคน โทกทเขา
- ข้อสังเกต มีการแสดงออกบางอย่างที่ไม่เป็นความจริง แต่ไม่ผิดศิลปะ

เพราะผู้แสดงออกไม่มีเจตนาจะกล่าวเท็จ คือ ยดาสัญญา พุดไปตามที่ตนจำได้อย่างนั้น
เข้าใจอย่างนั้น โวหาร พุดไปตามแบบฟอร์มของการพุดในสังคม เช่น ลงท้ายจดหมายว่า
“ขอแสดงความนับถืออย่างสูง” ทั้ง ๆ ที่ตนไม่ได้นับถือเขาเลย นิยาย เล่านิทานซึ่งผูกขึ้น
เพื่อเล่าสู่กันฟัง พลั่ง คือ พุดพลั่งไป

สรุปว่า คีลข้อที่ 4 หมายถึง การมีเจตนาไม่พุดเท็จ หรือการกระทำใด ๆ ก็ตาม ทั้ง
ทางกายและวาจาที่มีเจตนาไปในทางไม่สุจริต ไม่เกิดประโยชน์การนั้น ๆ หรือนำความ
เดือดร้อนมาสู่ตนเองและคนอื่น

คีลข้อที่ 5 เจตนางดเว้นจากการดื่มน้ำเมาอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

น้ำเมาอันเป็นวัตถุต้องห้ามในสิกขาบทนี้ ท่านจำกัดไว้ว่า เฉพาะสิ่งที่เป็นที่ตั้ง
แห่งความประมาท คือ เมื่อเสพเข้าไปในร่างกายแล้วทำให้สติเลือนลอย ขาดการควบคุม
ตนเอง ตรงกับที่เรียกกันว่า สิ่งเสพติดให้โทษ ในตัวสิกขาบทท่านยกขึ้นเป็นตัวอย่างสองชนิด
คือ สุรากับเมรัย สุรา ได้แก่ น้ำเมาที่กลั่นเมรัย ได้แก่ น้ำเมาที่ไม่ได้กลั่น หรือเหล้าดิบ
ตรงกับศัพท์ในคำสมาทานศีลที่ว่า “สุราเมรัย...” ที่ท่านระบุไว้เพียงสองอย่างนี้ขอให้เข้าใจว่า
ท่านระบุเพียงตัวอย่างในทางปฏิบัติ เราต้องถือหลักการใหญ่เป็นหลัก คือ งดเว้นจากการ
เสพสิ่งมีนเมาอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท (ปมาทัญฐาน) ทุกชนิด ไม่ว่าจะมีส่วนพบ
สิ่งคั่งว่านี่ใหม่หรือประดิษฐ์ขึ้นใหม่และเรียกชื่ออย่างไรก็ตาม ปัจจุบันได้มีสิ่งเสพติดให้
โทษร้ายแรงระบาคในหมู่ประชาชนมากมายหลายชนิด ตัวอย่าง เช่น สุรา เมรัย ผื่น กัญชา
มอร์ฟีน เฮโรอีน ยาฆ่า ยาบ้า หรือสารสังเคราะห์ที่ผู้เสพใช้เพื่อกระตุ้น อารมณ์ทางเพศ
เช่น ยาอี ยาเลิฟ เป็นต้น

สรุปว่า การงดเว้นจากการดื่มน้ำเมาอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทนั้น
หมายความว่า เว้นขาดจากวัตถุต้องห้าม คือ สิ่งเสพติดให้โทษ ซึ่งไม่ว่าจะนำเข้าสู่ร่างกาย
โดยวิธีดื่ม หรือสูบ หรือฉีดก็ตาม และไม่ว่าสิ่งนั้น ๆ จะมีผู้ตั้งชื่ออย่างไร และจะมีการผลิต
ขึ้นมาอีกในรูปใดก็ตาม หากทำให้ผู้เสพเกิดความมีนเมาถึงประมาทขาดสติอันเป็นห้ามทั้งสิ้น

2. ความสำคัญของศีล

สมทรง บุญญฤทธิ์ (อ้างถึงใน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). 2543 : 69)
ให้ความสำคัญของศีลว่า “ขั้นศีลเป็นขั้นต้น ได้แก่การฝึกบังคับกาย วาจา ให้เป็นปกติ
ไม่ทำให้ตัวเองและสังคมเดือดร้อน” และอีกความหมายหนึ่งที่มีความสำคัญในปัจจุบัน
คือ “หัวใจของศีล คือ การกินน้อย ใช้น้อย หรือการลดวัตถุและสิ่งแวดล้อม”

พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตโต) (2531 : 4) ได้กล่าวในเรื่องเดียวกันนี้ว่า “คนมีศีลธรรมหรือนุยุชธรรมที่เรียกได้ว่าเป็นอารยชนมีธรรม คือคุณสมบัติ ดังนี้ มีสุจริต ทั้งสาม คือ มีความประพฤติชอบ 3 ประการ 1. กายสุจริต ความสุจริตทางกาย ทำสิ่งที่ดีงามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยกาย 2. วาจาสุจริต ความสุจริตทางวาจา พูดสิ่งที่ดีงามถูกต้อง ประพฤติชอบ ด้วยวาจา 3. มโนสุจริต ความสุจริตทางใจ คิดสิ่งที่ดีงามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยใจ” ซึ่งสัมพันธ์กับความหมายตามนิยามของ ประเวศ วะสี (อ้างถึงใน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). 2543 : 69) ที่กล่าวว่า “ศีลนั้นเป็นเครื่องกำหนดความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคมและระหว่างสังคมกับสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดความสมดุลหรือปกติภาพ”

พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ จิตญาโณ) (2533 : 96) ได้กล่าวในเรื่องศีลนี้ว่า “ศีล 5 ศีล 8 อุโบสถศีล และอาชีวนัยศีล คือ สัมมาวาจา สัมมากรรมันตะ และสัมมาอาชีวะ เป็นหลักการที่ (พระพุทธเจ้า) ทรงแสดงให้เห็นในรูปของประโยชน์ของศีล และโทษของความไม่มีศีล”

พระประสิทธิ์ศีลคุณ ได้ให้ความหมายของศีล 5 ว่า หมายถึง “ศีล 5 เป็นโบราณธรรมประจำโลกว่า เป็นของดีงามที่แท้จริง เป็นหลักประกันสันติสุข สันติภาพของสังคมของโลก เพราะเป็น “สัญญาประชาคม” คือ ข้อตกลงของประชาคมโลกทั่วไปที่ใคร ๆ ก็ต้องการทั้งนั้นทุกมุมโลก” (อ้างถึงใน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). 2543 : 69)

ฝ่ายวิชาการ กองศาสนศึกษา (2535 : 77) ให้ความหมายของของศีล ว่า “บรรดากฎข้อบังคับ สำหรับอบรมคนในหมู่คณะให้เป็นคนดีงาม อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขนั้น เมื่อกล่าวโดยย่อตามหลักคำสั่งสอนในทางพระพุทธศาสนาแล้ว ก็สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ 1. ศีล คือ วินัย ได้แก่ คำสั่งสำหรับปกครองกาย วาจา อันเป็นส่วนภายนอก 2. ธรรม คือ หน้าที่ ได้แก่ คำสอนสำหรับปกครองจิตใจ อันเป็นส่วนภายใน ศีล คือ วินัยนั้น แบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ เป็น 2 คือ

1. อคาริยวินัย ได้แก่ วินัยสำหรับคนที่เป็นชาวบ้านทั่วไป คนผู้อยู่ครองเรือน จำต้องประพฤติปฏิบัติ
2. อนาคาริยวินัย ได้แก่ วินัยสำหรับนักบวชหรือบรรพชิต คนผู้ไม่อยู่ครองเรือน คือ บรรพชิต จำต้องประพฤติปฏิบัติ

สมเด็จพระสังฆราช (อุฎฐายี จวน) (2537 : 62) ได้นิพนธ์มงคลในพระพุทธศาสนา ซึ่งกล่าวถึงศีล ว่า “ความตั้ง ใจงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ จากการลักทรัพย์ จากการประพฤติดิฉินกาม จากการพูดปดพูดเท็จ จากการดื่มสุรา เมรัย ชื่อว่า เบญจศีล คือ ศีล 5 เป็นระเบียบที่รักษาความประพฤติทางกายวาจาให้เป็นที่ปลอดภัยอันตรายแห่งชีวิต

ร่างกาย ทรัพย์สิน คู่ครอง อันเป็นที่รักของตนและของผู้อื่น และรักษาความสัตย์ คือ การซื่อตรงต่อกันอันเป็นเหตุให้ไว้วางใจในกันและกันไว้ และผดุงความมีสติรอบครอบ อันเป็นเครื่องป้องกันการทำความชั่วพวดยั่ว ซึ่งเป็นการเบียดเบียน ก่อทุกข์แก่กันมิให้เกิดขึ้น สីล 5 จึงเป็นวินัยชั้นนอกที่ป้องกันรักษามนุษยชาติให้เป็นมิตรกันไม่เป็นศัตรูของผลาญกันเอง”

เจ้าประคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (2543 : 7) ทรงนิพนธ์ประโยชน์ภายหน้าทำให้คนอยู่เป็นสุข ความตอนหนึ่งว่า “...พระเจ้ากาสิงคะพร้อมทั้งประชาชนก็พากันรับภุชกรรมนั้นมาปฏิบัติ คือ ตั้งอยู่ในศีล 5 ฝนก็ตกบริบูรณ์ภัยทั้งปวงก็สงบ บ้านเมืองก็เกิดความผาสุกสมบูรณ์ ชาคนก็แสดงอานุภาพของศีล แม้ไม่เชื่อในอานุภาพเหนือธรรมดา คิดดูตามเหตุตามผลธรรมคานี้แหละ ก็จะเห็นได้ว่าเมื่อพากันมีศีลคือ ไม่ทำร้ายกัน ไม่ลักขโมยฉ้อโกงกัน เป็นต้น แล้วพากันมีธรรม คือ ประพฤติประโยชน์เกื้อกูลกันโดยทั่วไปแล้วก็จะเกิดความสุขสมบูรณ์แน่นอน”

สรุปว่า สีล ถือเป็นกฎกติกาของสังคมอย่างหนึ่ง ซึ่งมีไว้เพื่อบังคับฝักหักห้ามความประพฤติของคนในสังคมให้มีความเรียบร้อย ซึ่งจะเน้นไปเพื่อเป็นข้อปฏิบัติเกี่ยวกับกายและวาจา เป็นการฝักหักห้ามกายวาจาให้เรียบร้อยดีงาม ไม่เป็นโทษต่อผู้อื่น เมื่อสังคมมีระเบียบปฏิบัติไปในทางเดียวกันแล้ว ความสงบก็จะบังเกิดขึ้น และทำให้สังคมที่ร่มเย็น

3. องค์ประกอบของศีล

ตามหลักของพระพุทธศาสนา สีล คือ การควบคุมรักษาอาการที่แสดงออกทางกาย ทางวาจา ให้เป็นปกติเรียบร้อย ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและสังคมส่วนรวม คือ ไม่ทำตัวเป็นพิษเป็นภัยต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป็นคนมีศีลธรรมหรือนุชกธรรม มีธรรม คือ คุณสมบัตินี้

3.1 มีสุจริต 3 คือ มีความประพฤติดีประพฤติกชอบ 3 ประการ คือ กายสุจริต ความสุจริตทางกาย ทำสิ่งที่ดีงามถูกต้องประพฤติกชอบด้วยกาย วชิสุจริต ความสุจริตทางวาจา พูดสิ่งที่ดีงามถูกต้อง ประพฤติกชอบ ด้วยวาจา มโนสุจริต ความสุจริตทางใจ คิดสิ่งที่ดีงามถูกต้อง ประพฤติกชอบด้วยใจ (พระไตรปิฎก ฉบับสยามรัฐ, เล่มที่ 11, ที่ชนิกาย. ปาฎิกวรรค. ข้อ 228 : 191)

3.2 ประพฤติตามอารยธรรม ด้วยการปฏิบัติถูกต้องตามทางแห่งกุศลกรรมบถ 10 ประการ ดังต่อไปนี้

3.2.1 ทางกาย 3 ประการ คือ

1) ละเว้นการฆ่าสัตว์ การสังหาร การบีบบังคับเบียดเบียน มีเมตตากรุณาช่วย

เหลือเกื้อกูลสงเคราะห์กัน

2) ละเว้นการแย่งชิงลักษณะโมยและการเอาวัดเอาเปรียบ เคารพในสิทธิของกันและกัน

3) ละเว้นการประพฤติดีด่างละเมิดในของรักของหวงของผู้อื่น ไม่ข่มเหงจิตใจ ทำลายสบลหู่เกียรติและวงศ์ตระกูลของกันและกัน

3.2.2 ทางวาจา 4 ประการ คือ

1) ละเว้นการพูดเท็จ โกหกหลอกลวง กล่าวแต่คำสัจย์ ไม่จงใจจะพูดให้ผิด จากความจริงเพราะเห็นแก่ประโยชน์ใดๆ

2) ละเว้นการพูดส่อเสียดหรือยุยงให้แตกแยก พูดแต่คำที่สมานส่งเสริม สามัคคี

3) ละเว้นการพูดคำหยาบคายสกปรกเสียหาย พูดแต่คำสุภาพนุ่มนวล ชวนฟัง

4) ละเว้นการพูดเหลวไหลเพ้อเจ้อ พูดแต่คำจริงมีเหตุมีผล มีสารประโยชน์และถูกกาลเทศะ

3.2.3 ทางใจ 3 ประการ คือ

1) ไม่ละโมภ ไม่เพ่งเล็งคิดหาทางเอาแต่จะได้อะไร คิดให้ คิดเสียสละ ทำจิตใจให้แผ่แผ่ กว้างขวาง

2) ไม่คิดมุ่งร้ายเบียดเบียนหรือเพ่งมองในแง่ที่จะทำลาย ตั้งความปรารถนาดี แม้ไม่ตรี มุ่งให้เกิดประโยชน์สุขแก่กัน

3) มีความเห็นถูกต้องเป็นสัมมาทิฐิ เข้าใจในหลักกรรมว่าทำดีมีผลดี ทำชั่วมีผลชั่ว รู้เท่าทันความ เป็นไปธรรมดาของโลกและชีวิตตามเหตุปัจจัย (พระไตรปิฎก ฉบับสยามรัฐ, เล่มที่ 11, ทีฆนิกาย. ปาฎิกวรรค. ข้อ 471 : 330)

หลักกรรม 10 ข้อนี้ เรียกว่ากุศลกรรมบ้าง ธรรมจริยาบ้าง อารยธรรมบ้าง เป็นธรรมะที่ขยายความในสุจริต 3 ประการข้างต้น หลักกรรมเหล่านี้ “ทำคนให้เจริญขึ้น พร้อมทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ แต่ผู้ใดยังไม่มั่นคงในอารยธรรม ท่านสอนว่าผู้นั้น ฟังความคุณตนให้ได้ในทางกายและวาจาก่อนเป็นอย่างน้อย ด้วยการประพฤติตามหลักศีล 5 ที่เป็นส่วนเบื้องต้น ของธรรมจริยาทั้ง 10 ประการ นั้นก็ยังได้ชื่อว่าเป็นคนมีศีลธรรม” (พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต). 2531 : 7)

การรักษาศีลอีกนัยหนึ่ง คือการศึกษาในขบวนการของไตรสิกขา คือ หลักการ ศึกษาและปฏิบัติเพื่อระงับกิเลสหรือเพื่อให้พ้นจากทุกข์มีอยู่ 3 อย่าง คือ

1. สีสติศึกษา ข้อปฏิบัติเพื่อความคุ้มครองรักษา กาย วาจา ให้ตั้งอยู่ในความเรียบร้อย ปราศจากโทษทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น
2. จิตตศึกษา ข้อปฏิบัติเพื่อความคุ้มครองจิตให้อยู่ในอำนาจ ฝึกจิตใจให้มั่นคง แน่วแน่ ควรแก่การงานในคราวที่ต้องการใช้งาน
3. ปัญญาศึกษา ข้อปฏิบัติฝึกหัดให้เกิดปัญญา รอบรู้สภาวะธรรมตามความเป็นจริง อันเป็นไปตามเหตุตามผล หรือตามปัจจัยของสภาวะธรรมนั้น ๆ (พระไตรปิฎก ฉบับสยามรัฐ, เล่มที่ 11, ทิฆนิกาย. ปาฎิกวรรค. ข้อ 228 : 191)

ไตรสิกขานี้ เมื่อปฏิบัติไปถึงระดับสูงสุดท่าน เรียกว่า อธิศีลศึกษา อธิจิตตศึกษา และอธิปัญญาศึกษา การปฏิบัติตามหลักไตรสิกขานี้เมื่อผู้ปฏิบัติสามารถทำให้สมบูรณ์สูงสุดแล้ว ย่อมสามารถบรรลุธรรม กล่าวคือ ย่อมเข้าถึงความพ้นทุกข์ได้ อริยมรรคมีองค์ 8 กับ ไตรสิกขา โดยเนื้อความแล้วเป็นอันเดียวกัน และสามารถเข้ากันได้ดังนี้

ศีลศึกษา คือ การฝึกความประพฤติให้สุจริต ทางกาย วาจา และอาชีพ จากการสงเคราะห์มรรคมีองค์ 8 ลงในไตรสิกขานั้น ท่านรวมเอาองค์มรรคข้อสามมาวาจา สัมมาสัมมัณตะ สัมมาอาชีวะ เข้ารวมกลุ่มเดียวกัน โดยความหมายก็คือการดำรงตนอยู่ได้ด้วยดีในสังคม รักษาระเบียบวินัย ปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบ ต่อสังคม ได้อย่างถูกต้อง มีความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นอย่างดี รักษาส่งเสริมสภาพแวดล้อมให้เอื้อประโยชน์ต่อทุกชีวิต ที่ร่วมกันอยู่ในสังคม รวมทั้งเกื้อกูลแก่การปฏิบัติธรรม ของคนทั้งหลาย การที่คนทั้งหลาย รักษาศีลนั้น ย่อมสามารถที่จะกำจัดกิเลสอย่างหยาบ ที่เรียกว่า วิติกมกิเลสได้ด้วย ย่อมทำให้กายและวาจาของผู้ปฏิบัติ สงบจากบาปกรรมทั้งปวง และศีลยังเป็นคุณธรรมที่เกื้อหนุน ให้สมาธิ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น หรือก้าวหน้ามากขึ้นอีกด้วย

สรุปว่า แนวทางการรักษาศีลที่สมบูรณ์จะต้องมีองค์ประกอบ คือ การกระทำที่มั่นคงด้วย กาย วาจา ใจ เกิดการพิจารณาถึงสิ่งที่จะเข้ามากระทบด้วย หู ตา จมูก ลิ้น กาย ใจ คือ หู ให้พิจารณาฟัง นำสิ่งที่ดีไปประพฤติปฏิบัติ ตา ให้พิจารณามอง ด้วยความเป็นธรรม จมูก ให้พิจารณาถึงกลิ่น ไม่ว่าจะป็นกลิ่นใด อาจทำให้เกิดราคะหรือสิ่งยึดติด หรือความไม่พึงพอใจมาสู่จิต ลิ้น ให้พิจารณาถึงสิ่งสัมผัสทางลิ้น ด้วยการไม่ติตรส กาย ให้พิจารณาถึงวัตถุกาย ที่เป็นประโยชน์ต่อตนและส่วนรวม ใจ ให้มีธรรมเป็น เมตตาธรรม อารมณธรรม และมรยาทธรรม

4. การปฏิบัติตามหลักศีล

การฝึกอบรมในด้านความประพฤติ ระเบียบวินัย ความสุจริตทางกาย วาจา

และอาชีวะ เรียกว่า “อริศीलสิกขา”

การศึกษาในขั้นตอนที่ฝึกฝนสัมมาวาจา สัมมากรรมันตะ และสัมมาอาชีวะให้เจริญงอกงามขึ้นจนมีความสมบูรณ์พร้อมด้านความประพฤติ วินัยและความสัมพันธ์ทางสังคมถึงมาตรฐานของอริยชน เป็นระดับพื้นฐานที่จะส่งเสริมการพัฒนาเสริมสร้างคุณภาพจิตใจให้ดีขึ้นต่อไป ขั้นตอนนี้เป็นระดับของอริศीलสิกขา

ถ้าจะกล่าวโดยประมวลเอาหลักการพื้นฐาน ของการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามพระชนะพุทธศาสนาแล้ว สำหรับชีวิตของคฤหัสถ์หรือผู้ครองเรือน ควรเว้นอกุศลกรรมบถ 10 และดำเนินชีวิตไปตามทางแห่งกุศลกรรมบถ 10 ซึ่งแบ่งเป็นทางกาย 3 ทางวาจา 4 และทางใจ 3 คือ

1. ทางกาย 3 คือ เว้นจากกายทุจริต 3 กล่าวคือ ความชั่วที่เกิด ทางกาย 3 อย่าง คือ การฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ และประพฤตึผิดในทางกาม แล้วมาดำเนินชีวิตตามทางแห่งกายสุจริต 3 กล่าวคือ บำเพ็ญความดีทางกาย 3 อย่าง คือ การไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ และไม่ประพฤตึผิดในทางกาม

2. ทางวาจา 4 คือ เว้นจากวจีทุจริต 4 กล่าวคือ ความชั่วที่เกิด ทางวาจา 4 คือ การพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ และพูดเพ้อเจ้อ แล้วมาดำเนินชีวิตตามทางแห่งวจีสุจริต 4 คือ การไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ และไม่พูดเพ้อเจ้อ

3. ทางใจ 3 คือ เว้นจากมโนทุจริต 3 กล่าวคือ ความชั่วที่เกิดทางใจ 3 คือ การโลภอยากได้ของเขา พยาบาทปองร้ายเขา และเห็นผิดจากคลองธรรม แล้วมาดำเนินชีวิตตามทางแห่งมโนสุจริต 3 คือ การไม่โลภอยากได้ของเขา ไม่พยาบาทปองร้ายเขา และไม่เห็นผิดจากคลองธรรม (พระไตรปิฎก ฉบับสยามรัฐ, เล่มที่ 11, ทีฆนิกาย. ปาฎิกวรรค. ข้อ 359-360 : 283-284)

อนึ่งข้อปฏิบัติในสิกขาบท 5 ข้อ สำหรับคฤหัสถ์ที่เป็นชาวพุทธศาสนา อันจะนำไปสู่ อริยธรรมยิ่ง ๆ ขึ้นไป มีกล่าวไว้ในขุททกนิกาย อรรถกถา มี 5 ข้อ (พระไตรปิฎก ฉบับสยามรัฐ, เล่มที่ 11, ขุททกนิกาย. อรรถกถา ข้อ 36-41 : 53-54) คือ

1. ปาณาติปาตา เวรมณี ห้ามฆ่าหรือทำลายสัตว์ที่มีชีวิตทุกชนิด หลักในการพิจารณาว่าจะผิดศีลข้อนี้ ต้องมีองค์ (หลัก) 5 และประโยค 6 (การกระทำ) ดังนี้

1.1 ปาณาติบาต มีองค์ (หลัก) 5 ได้แก่

1.1.1 สัตว์นั้นมีชีวิต

1.1.2 คนรู้ว่าสัตว์มีชีวิต

1.1.3 จิตคิดจะฆ่า

1.1.4 มีความพยายาม (ลงมือทำ)

1.1.5 สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น

1.2 ปาณาติบาต มีประโยชน์ (การกระทำ) 6 ได้แก่

1.2.1 ประโยชน์ที่ฆ่าด้วยมือตนเอง

1.2.2 ประโยชน์ที่สั่งให้คนอื่นฆ่า

1.2.3 ประโยชน์ที่ฆ่าด้วยอาวุธที่ซัดไป

1.2.4 ประโยชน์ที่ฆ่าด้วยอุปกรณ์ที่อยู่กับที่

1.2.5 ประโยชน์ที่ฆ่าด้วยวิชา

1.2.6 ประโยชน์ที่ฆ่าด้วยฤทธิ์

1.3 ปาณาติบาต มีสมุฏฐาน 3 คือ 1. กายจิต 2. วาจาจิต 3. กายวาจาจิต. วิบาก (ผล) ของ ปาณาติบาตอย่างเบาที่สุด เมื่อเกิดเป็นมนุษย์ ก็ทำให้มีอายุสั้น ส่วนมาก มักเกิดในอบายภูมิ มีนรก, เดียรฉาน, อสุรกาย เป็นต้น หากเว้นจากการฆ่าสัตว์ มีผลอย่างนี้ คือ ความมีอวัยวะใหญ่ น้อยสมบูรณ์ มีความสูงใหญ่ มีเขี้ยวไว มีเขี้ยวร้องไห้ มีความนุ่มนวล ความสะอาด ความกล้า มีกำลังมาก เป็นที่รักของชาวโลก มีความมองอาจ ความเป็นผู้ไม่ตาย เพราะ ศัตรู ความมีโรคน้อย ความไม่พลัดกับสัตว์สังขาร ที่รักที่พอใจ ความมีอายุยืน

2. อทินนาทานา เวรมณี คือ เว้นจากถือเอาของที่เขามีได้ให้ หรือลักขโมย ของผู้อื่น หลักในการพิจารณาอทินนาทาน มีดังนี้

2.1 อทินนาทาน มีองค์ (หลัก) 5 ได้แก่

2.1.1 เป็นของที่เจ้าของหวงแหน

2.1.2 รู้อยู่ว่า เป็นของที่เจ้าของหวงแหน

2.1.3 จิตคิดจะลัก

2.1.4 พยายามลัก

2.1.5 ลักมาได้ด้วยความพยายามนั้น

2.2 อทินนาทาน มีประโยชน์ (การกระทำ) 6 คือ

2.2.1 ลักโดยการขโมย

2.2.2 ลักโดยข่มขู่

2.2.3 ลักซ่อน

2.2.4 ลักโดยกำหนดของ

2.2.5 ลักโดยสับสลาท

2.3 อทินนาทานมีสมุฏฐาน 3 คือ 1. กายจิต 2. วาจาจิต 3. กายวาจาจิต. หากเว้นจากการลักทรัพย์มีผลอย่างนี้ คือ มีความมั่งมีธนทรัพย์ ธัญทรัพย์ โภคทรัพย์ ความเกิดโภคทรัพย์ที่ยังไม่เกิด มีความถาวรมั่นคงแห่งโภคทรัพย์ที่เกิดแล้ว ความได้ทรัพย์ที่ปรารถนาอย่างฉับพลัน ความได้โลกุตระทรัพย์ ความอยู่เป็นสุข

3. กามสุมิจจาจาร เวมณี คือ เว้นประพฤติดีกในกาม หลักในการพิจารณา กามสุมิจจาจารา มีดังนี้

3.1 กามสุมิจจาจาร มืองค์ (หลัก) 4 ได้แก่

3.1.1 มีสิ่งที่พึงล่วงละเมิด

3.1.2 มีจิตคิดจะเสพ

3.1.3 พยายามเข้าถึง

3.1.4 ยินดี

3.2 กามสุมิจจาจาร มีสมุฏฐานเดียว คือ กายจิต เพราะอรรถว่า เว้นจากการประพฤติดีกในกาม มีผลคือ ความไม่มีศัตรู ความเป็นที่รักของทุกคน ความตื่นและนอนสบาย ความพินัยในอบาย ไม่เกิดเป็นสตรี หรือเกิดเป็นคนไม่มีเพศ ความเป็นที่เคารพรักแห่งสตรีและบุรุษ ความมีอินทรีย์สมบูรณ์ ความไม่มีความพลัดพรากจากสัตว์สังขารที่รัก ความไม่มีความสงสัย ความอยู่เป็นสุข

4. มุสาวาทา เวมณี คือ เว้นจากการพูดเท็จ ความพยายามทางวาจา หรือความพยายามทางกาย อันทำลายประโยชน์ของบุคคลผู้มุ่งกล่าวให้ขัดแย้งกัน ชื่อว่า มุสาวาทีกิเจตนาอันให้ตั้งขึ้น ด้วยความพยายามทางกายหรือทางวาจา ที่มุ่งจะกล่าวให้คลาดเคลื่อนเป็นอย่างอื่น ของบุคคลอื่น โดยประสงค์จะกล่าวให้คลาดเคลื่อน ชื่อว่า มุสาวาทา มีหลักในการพิจารณามุสาวาทา ดังนี้

4.1 มุสาวาทา มืองค์ (หลัก) 4 ได้แก่

4.1.1 เรื่องไม่จริง (แท้)

4.1.2 จิตคิดจะพูดให้คลาดเคลื่อน

4.2.3 ความพยายามเกิดจากจิตคิดจะพูดให้คลาดเคลื่อนนั้น

4.3.4 คนอื่นรู้เรื่องนั้น

4.2 มุสาวาทา มีประโยชน์ (การกระทำ) อย่างเดียว คือ สาหัตถิภโยคะเท่านั้น มุสาวาทานั้นพึงทราบโดยการกระทำกิริยาของผู้กล่าว ให้คลาดเคลื่อนด้วยกาย หรือด้วยของเนื่องด้วยกาย หรือด้วยวาจา ถ้าบุคคลอื่นรู้เนื้อความนั้นด้วยกิริยานั้น เจตนาอันตั้งขึ้นด้วยกิริยานี้ ย่อมผูกพัน โดยกรรมที่เป็นมุสาวาทาในขณะนั้นทีเดียว

เว้นจาก การพูดเท็จ มีผลคือ ความเป็นผู้พูด วาจาไพเราะ สละสลวย
 ความมีพื้นเรียบเรียบและสะอาด ความมีปากมีกลิ่นดังดอกอุบล ความมีคนใกล้ชิดเชื่อฟังดี
 ความมีวาจาที่เชื่อถือได้ ความมีถิ่น อ่อนแดงบางเสมือนดอกโกมลและอุบล ความไม่หึงขำน

5. สุราเมรยัมชชปมาทัญฐานา เวรมณี เว้นจากของเมา คือ สุราเมรย
 อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท การดื่มน้ำเมา อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท มีองค์ 4 คือ

5.1 สุราเมรยัมชชปมาทัญฐานา มีองค์ (การกระทำ) 4 ได้แก่

5.1.1 ของมีนเมาที่มีสุราเป็นต้น อย่างใดอย่างหนึ่ง

5.1.2 จิตคิดอยากจะดื่มของมีนเมา

5.1.3 ความพยายามเกิดแต่จิตนั้น

5.1.4 ดื่มเข้าไปในลำคอ

5.2 สุราเมรยัมชชปมาทัญฐานา มี 2 สมุฏฐาน คือ กาย และกายจิต

เว้นจากการดื่มของมีนเมา มีผลดังนี้ ความมีปัญญาได้ลับพลันในกิจ
 ทั้งปวง ความมีสติมั่นคงทุกเมื่อ ความไม่เป็นคนบ้า ความมีญาณ ความไม่โง่ ความไม่มัวเมา
 ความไม่ประมาท ความไม่หลง ความไม่โกรธ ความมีปัญญามาก ความเป็นบัณฑิต ความมีหิริ
 ความมีโอตตปปะ ความมีความเห็นตรง ความมีปัญญามาก ความมีความรู้ ความฉลาดในสิ่ง
 ที่เป็นประโยชน์ และไม่เป็นประโยชน์

สรุปความว่า การปฏิบัติตามหลักศีลนั้น นอกจากจะต้องรักษาศีล 5 แล้วต้องปฏิบัติ
 ตามหลักกุศลกรรมบถ 10 ประการ เว้นจากการประพฤติกุศลกรรมบถ 10 ประการ อีกด้วย
 ถึงจะเป็นการสนับสนุนให้การรักษาศีลเป็นไปได้ด้วยดี

5. ประโยชน์ของการรักษาศีล

ผู้ที่รักษาศีลย่อมได้รับผล (มูลนิธิพุทธศาสนุสรณ์. 2552 : 1) ดังนี้

1. เกิดความเมตตา กรุณา
2. เป็นที่สรรเสริญ ยกย่อง นับถือ และเป็นแบบอย่างต่อผู้อื่น
3. เป็นผู้ไม่เสียทรัพย์โดยเปล่าประโยชน์
4. นำมาซึ่งความสงบสุขต่อตนเอง ครอบครัว และผู้ใกล้ชิด
5. เป็นหนทางสู่ความสำเร็จในครอบครัวและสัมมาอาชีพ

หากคนใด ได้ปฏิบัติรักษาศีล 5 ได้ จะเกิดอานิสงส์ของศีล 5 (บริษัท ไอที โอพีเอ็ม
 จำกัด. 2552 : 1) ดังนี้

1. ทำให้อายุยืน ปราศจากโรคภัยเบียดเบียน

2. ทรัพย์สมบัติที่มีอยู่จะปลอดภัยจากโจรผู้ร้าย
3. ลูก หลาน สามี ภรรยา อยู่ด้วยกันอย่างเป็นผาสุก ไม่มีผู้คอยเบียดเบียน
4. พุดอะไรก็มีคนเคารพเชือถือ คำพุดมีเสน่ห์ เป็นที่จับใจ ไพเราะด้วยสัจย์
ด้วยศีล
5. เป็นผู้มั่งคั่งปัญญาดี และเฉลียวฉลาด ไม่หลงหน้าหลงหลัง เหมือนคนบ้า
ไม่มีสติ

สรุปได้ว่า อานิสงส์ของการรักษาศีล 5 คือ ผลดีที่ผู้รักษาศีล 5 จะพึงได้รับ
อย่างแน่นอน ปรากฏตามคำบาลีที่พระผู้ให้ศีลจะกล่าวทุกครั้งเมื่อให้ศีลจบลง คือ “สี่เถน
สุคติ ยนฺติ, สี่เถน โภคสมฺปทา, สี่เถน นิพฺพตฺติ ยนฺติ” โดยใจความก็คือ 1) สุคติ ยนฺติ ทำให้
เข้าถึงคติที่ดี (ไม่ตกไปสู่คติอันชั่ว) 2) โภคสมฺปทา ทำให้ได้โภคสมบัติ (ไม่ตกไปสู่ความ
วิบัติ) 3) นิพฺพตฺติ ยนฺติ ทำให้ถึงความดับทุกข์ (ไม่จมดิ่งลงสู่ความทุกข์)

6. คำที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับศีล

สุภาภรณ์ พักแก้ว และทองจันทร์ อนุสนธิ์ (2552 : 1) ได้ให้ความหมายของคำ
ที่เกี่ยวกับด้วยศีล ดังนี้

6.1 ความหมายของคุณธรรม (Moral / Virtue)

“คุณธรรม” มาจาก คุณ + ธรรม คุณงามความดีที่เป็นธรรมชาติ ก่อให้เกิด
ประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ซึ่งสรุปว่า คือ สภาพคุณงามความดี

คุณธรรม (Virtue) คือ

- แนวความคิดที่ดี
- ตัวยับกับให้ประพฤติดี
- สภาพคุณงามความดีทางความประพฤติและจิตใจ
- จริยธรรม ที่แยกเป็นรายละเอียดแต่ละประเภท หากประพฤติปฏิบัติอย่าง

สม่ำเสมอ ก็จะเป็นสภาพคุณงามความดีทางความประพฤติและจิตใจของผู้นั้น

6.2 ความหมายของจริยธรรม

“จริยธรรม” มีผู้นิยามความหมายไว้หลายอย่าง แต่เพื่อความเข้าใจชัดเจนแจ่ม
แจ้ง ควรศึกษาความหมายของคำอื่นที่ใกล้เคียงเกี่ยวข้องกับคำว่า “จริยธรรม” ด้วย ได้แก่คำว่า
“จริยศาสตร์” “จริยศึกษา” และ “ศีลธรรม” เพราะคำเหล่านี้มีความหมายเกี่ยวเนื่องกัน
ใกล้เคียง และบางครั้งก็มีผู้นำมาใช้แทนกันได้ โดยมีความหมายเหมือนกันและต่างกัน ดังนี้

จริยศาสตร์ เป็นคำผสมของคำ 2 คำ คือ จริย กับ ศาสตร์ โดยมีต้นกำเนิดของคำต่างกัน โดยคำว่า “จริย” มาจากภาษาบาลี แปลว่า ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ ส่วน “ศาสตร์” มาจากภาษาสันสกฤต แปลว่า วิชา เมื่อนำคำสองคำนี้มาผสมกันจะได้นัยความหมายว่า วิชาที่มีเนื้อหาเรื่องความประพฤติ หรือสิ่งที่ควรประพฤติ

จริยศึกษา เป็นคำผสมของคำ 2 คำ เช่นเดียวกัน คือ จริย กับ ศึกษา โดยคำว่า “จริย” มาจากภาษาบาลี แปลว่า ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ “ศึกษา” เป็นคำที่มาจากภาษา สันสกฤต แปลว่า การเล่าเรียน การฝึกฝน การอบรม เมื่อนำมารวมเป็นคำเดียวกันจะมีความหมายว่า การเล่าเรียนฝึกอบรม เรื่องความประพฤติเพื่อประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในแนวทางของศีลธรรม และวัฒนธรรมตลอดจนระเบียบกฎหมายของบ้านเมืองแห่งชุมชนและประเทศนั้น ๆ

6.3 ความหมายของศีลธรรม

ศีลธรรม เป็นคำผสมของคำว่า ศีล กับ ธรรม และมีความหมายว่า กฎระเบียบ ข้อบังคับตลอดจนหลักปฏิบัติทางศาสนาที่บุคคลพึงปฏิบัติเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ประกอบด้วยคุณธรรม ซึ่งในความหมายของคำว่า ศีลธรรม จะมีความหมายที่แตกต่างออกไปจาก จริยศาสตร์ และจริยศึกษา คือ จริยศาสตร์จะเน้นที่อุดมคติ หรือทฤษฎีที่ควรปฏิบัติ จริยศึกษา จะเน้นที่การเล่าเรียน กระบวนการเรียนรู้ และทั้งสองคำนี้มีความหมายขยายความถึงศีลธรรม ความเป็นคนดีมีศีลธรรมก็เป็นอุดมการณ์ อุดมคติของชีวิต

6.4 ขอบข่ายของจริยธรรม

จรรยา หมายถึง ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติในหมู่คณะ เช่น จรรยาครู จรรยาคำรวจ ฯลฯ

จรรยาบรรณ หมายถึง ประมวลความประพฤติที่ผู้ประกอบอาชีพการงานแต่ละอย่างกำหนดขึ้นเพื่อรักษา และส่งเสริมเกียรติคุณ ชื่อเสียง และฐานะของสมาชิก

คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดีทางความประพฤติและจิตใจ เช่น ความเป็นผู้ไม่กล่าวเท็จ โดยหวังประโยชน์ส่วนตนเป็นคุณธรรม

มโนธรรม หมายถึง ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ความรู้สึกว่าจะอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ เชื่อกันว่ามนุษย์ทุกคนมีมโนธรรม เนื่องจากบางขณะเราจะเกิดความรู้สึกขัดแย้งในใจระหว่างความรู้สึกว่าต้องการทำสิ่งหนึ่ง และรู้ว่าควรทำอีกสิ่งหนึ่ง

มารยาท หมายถึง กิริยา วาจา ที่สังคมกำหนดไว้เป็นที่ยอมรับในกลุ่ม แต่ละท้องถิ่นแตกต่างกันไป

สรุปว่า คำที่มีความหมายเกี่ยวเนื่องกับศีลตามที่กล่าวมา แม้จะมีอยู่หลายคำด้วยกัน แต่โดยนัยสำคัญของแต่ละคำก็ล้วนสื่อความหมายว่าเพื่อรักษา กฎ กติกา มารยาทของสังคมให้เป็นที่ไปด้วยความเรียบร้อย และเพื่อการดำรงอยู่ด้วยกันอย่างสันติสุขของสังคมนั่นเอง

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

1. ความหมายของคุณธรรม

คุณธรรม เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวาง มีนักการศึกษาและนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้หลายประการ ดังนี้

ศาสตราจารย์ บัณฑิต (2526 : 12) ให้ความหมายคุณธรรม คือ หลักความประพฤติที่อบรมกริยาและปลูกฝังลักษณะนิสัย ให้อยู่ในครรลองของคุณธรรมหรือศีลธรรม คุณค่าทางจริยธรรมชี้ให้เห็นความเจริญงอกงามในการดำรงชีวิตอย่างมีระเบียบแบบแผนตามวัฒนธรรมของบุคคลที่มีลักษณะทางจิตใจที่ค้ำจุน อยู่ในสภาพแวดล้อมที่โน้มนำให้บุคคลมุ่งกระทำความดีละเว้นความชั่ว มีแนวทางความประพฤติอยู่ในเรื่องของความดี ความถูกต้อง ความควรในการปฏิบัติตนเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างสงบเรียบร้อย และเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น มีคุณธรรมและมโนธรรมที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดี โดยมีสำนึกที่จะใช้สิทธิและหน้าที่ของตนตามค่านิยมที่พึงประสงค์

กมลรัตน์ หล้าสุวงษ์ (2527 : 45) ได้ให้ความหมายว่า คุณธรรม หมายถึงแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้องเหมาะสม มีคุณค่าควรแก่การยกย่องสรรเสริญในสังคม

สิทธิ จิรโรจน์ (2527 : 15) ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรม หมายถึงความประพฤติอันถูกต้องดีงาม ซึ่งมนุษย์ทั้งหลายพึงน้อมนำไปปฏิบัติให้เหมาะสม กับวิถีชีวิตของตนและสังคม

พนัส หันนาคินทร์ (2529 : 48) กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง ความประพฤติอันพึงปฏิบัติต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม ทั้งนี้ เพื่อก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองเกษมสุขขึ้นในสังคมการที่จะปฏิบัติให้เป็นไปเช่นนั้นได้ผู้ปฏิบัติต้องรู้จักว่าสิ่งใดผิด ดังนั้นการปฏิบัติทางกายต้องสอดคล้องกับการปฏิบัติทางจิต

พระราชวรมนี (2528 : 34) กล่าวว่า คำว่า คุณา คุณา จริยา ตลอดจน คุณธรรม หมายถึง การดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ การยังชีวิตให้เป็นไป การครองชีวิต การใช้ชีวิต

การเคลื่อนไหวของชีวิตทุกแง่ทุกด้านทุกระดับ ทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ แม้แต่การปฏิบัติ
กรรมฐาน เจริญสมาธิบำเพ็ญสมณะ เจริญวิปัสสนา ก็รวมอยู่ในคำว่า คุณธรรม

ประกาศรี สี่ห้าไพ (2543 : 21-22) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมว่า คุณธรรม
คือ หลักธรรมจริยาที่สร้างความรู้สึกลึกซึ้งชอบชั่วดีในทางศีลธรรม มีคุณงามความดีภายในจิตใจ
อยู่ในขั้นที่สมบูรณ์จนเต็มเปี่ยมไปด้วยความสุขความยินดี คุณธรรมหรือศีลธรรม
มีความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอยู่ในจริยธรรม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524 : 42) อธิบายว่า คุณธรรม เป็นคำที่มีความหมาย
กว้างขวาง หมายถึง ลักษณะทางสังคมหลายลักษณะของมนุษย์ และมีขอบเขตรวมถึง
พฤติกรรมทางสังคมประเภทต่าง ๆ ด้วย ลักษณะและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม
คุณสมบัติประเภทใดประเภทหนึ่งในสองประเภท คือ เป็นลักษณะที่สังคมต้องการให้มีอยู่ใน
สมาชิกในสังคมนั้น คือ เป็นพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบให้การสนับสนุนและผู้กระทำ
ส่วนมากเกิดความพอใจว่าการกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม อีกประการหนึ่งคือ
ลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกในสังคม เป็นการกระทำที่สังคมลงโทษ
หรือพยายามกำจัด และผู้กระทำพฤติกรรมนั้นส่วนมากรู้สึกรู้ว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง และไม่
สมควร ดังนั้นผู้ที่มีคุณธรรม คือ ผู้ที่มีลักษณะและพฤติกรรมประเภทที่หนึ่งมาก และประเภท
ที่สองน้อย

ประกาศรี สี่ห้าไพ (2543 : 35-36) ; อ้างอิงจาก John Dewey (1975)
ให้ความหมาย คุณธรรมคือหลักความประพฤติที่มีการฝึกอบรมให้เป็นความประพฤติ
ของพลเมืองดี โดยเน้นที่รายบุคคลเท่ากับที่ตระหนักถึงผลทางสังคมที่จะดำรงรูปแบบ
ของสังคมนั้น ดังนั้น หลักคุณธรรมจึงไม่มีใครคนใดคนหนึ่งผูกขาดการตัดสิน ไม่ใช่เรื่อง
เหนือธรรมชาติไม่สร้างรูปแบบเฉพาะผูกขาดหรือวิถีชีวิตเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่ง การแปล
ความหมายคุณธรรมในชีวิตสังคมซึ่งเต็มไปด้วยการเร่ร่อนรุดหน้าที่จะสร้างลักษณะนิสัย
ของบุคคลโดยเน้นความสำคัญในจิตใจ ในการจัดจริยศึกษา

ประกาศรี สี่ห้าไพ (2543 : 37) ; อ้างอิงจาก John Wilson (1985) ได้เสนอ
หลักการให้เหตุผลอย่างมีระบบว่า คุณธรรม คือ ระดับในการกำหนดคุณสมบัติของคนใน
สังคมตามความรู้สึก ความสนใจที่วัดได้จากคนอื่น ดังนั้น การจัดการศึกษาจึงเกี่ยวข้องกับ
เรื่องของศาสนาและอารมณ์ของมนุษย์ ได้แก่ เจตคติ ความเชื่อถือ และความคิดทางคุณธรรม
ซึ่งตรงกับความสนใจของผู้อื่น

หลักคุณธรรมสามารถจำกัดความเหมือน คำว่า ค่านิยม (Values) เข้มทิศที่เป็นตัวซึ่งบอกคุณค่า คือ ความเชื่อ ความเห็น เจตคติ ความสนใจ หรือการปฏิบัติที่บุคคล ทำอย่างแยกตัวเป็นอิสระออกมาให้ผู้อื่น ได้รู้ว่ากำลังดำเนินการวางรูปแบบของค่านิยมขึ้นมา ค่านิยมเป็นผลผลิตของประสบการณ์ส่วนตัวด้วยอย่างหนึ่ง

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง ความประพฤติอันควรปฏิบัติของบุคคลโดยมีค่านิยมทางศีลธรรมและคุณธรรมที่สังคมยอมรับเป็นปทัสถานในการวัด และบุคคลที่กระทำก็เกิดความพอใจในการกระทำของตนเอง ซึ่งแสดงออกถึงคุณงามความดี เพื่อบรรลุสภาพชีวิตอันทรงคุณค่าที่พึงประสงค์ และเพื่อความสงบสุขของสังคม

2. องค์ประกอบของคุณธรรม

องค์ประกอบของคุณธรรม ได้มีผู้จำแนกออกเป็นหลายลักษณะต่าง ๆ กัน ดังนี้ กรมวิชาการ (2523 : 3) ได้เสนอองค์ประกอบทางคุณธรรมไว้ 3 ประการ คือ

1. ส่วนประกอบทางด้านความรู้ (Moral Reasoning) คือ ความเข้าใจในเหตุผลของความถูกต้องดีงาม สามารถตัดสินใจแยกความถูกต้องออกจากความไม่ถูกต้องได้โดยการคิด
2. ส่วนประกอบทางด้านอารมณ์ความรู้สึก (Moral Attitude and Belief) คือ ความพึงพอใจ ศรัทธา เลื่อมใส เกิดความนิยมยินดีที่จะนำคุณธรรมมาเป็นแนวประพฤติปฏิบัติ
3. ส่วนประกอบทางด้านพฤติกรรมแสดงออก (Moral Conduct) คือ พฤติกรรมการกระทำที่บุคคลตัดสินใจจะกระทำถูก หรือผิดในสถานการณ์แวดล้อมต่าง ๆ ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524 : 2-3) ได้จำแนกองค์ประกอบทางคุณธรรมออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้
 1. ความรู้เชิงคุณธรรม หมายถึง การมีความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางสังคม หลักธรรมคำสั่งสอนของศาสนาและค่านิยม เพื่อที่จะยึดถือว่าการกระทำชนิดใดควรกระทำ และการกระทำชนิดใดควรงดเว้น ลักษณะพฤติกรรมประเภทใดเหมาะสมและไม่เหมาะสม มากน้อยเพียงใด ความรู้เชิงคุณธรรมนี้จะขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษา และพัฒนาการทางสติปัญญาของคนด้วย
 2. ทักษะคิดเชิงคุณธรรม หมายถึง ความรู้ลึกซึ้งของบุคคลที่มีต่อเหตุการณ์ สถานการณ์ต่าง ๆ ที่ประสบอยู่ว่าชอบหรือไม่ชอบลักษณะนั้น ๆ ทักษะคิดจะรวมเอาความรู้เชิงคุณธรรมเข้าไปด้วย

3. เหตุผลเชิงคุณธรรม หมายถึง ความคิดเบื้องหลังในการตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำอย่างใดอย่างหนึ่งในสถานการณ์ที่ประสบอยู่ ซึ่งการที่บุคคลตัดสินใจกระทำอย่างเดียวกันอาจมีเหตุผลในระดับที่แตกต่างกันได้

4. พฤติกรรมเชิงคุณธรรม หมายถึง การแสดงออกของบุคคลในสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งจะบอกได้ว่าพฤติกรรมนั้นถูกต้องเหมาะสม หรือฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมของสังคมหรือไม่

ประภาศรี สีหอำไพ (2543 : 48) ได้อธิบายว่า คุณธรรมเป็นเครื่องกำหนดหลักปฏิบัติในการดำรงชีวิตเป็นแนวทางให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบเรียบร้อย ประกอบด้วยองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. ระเบียบวินัย (Discipline) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่ง สังคมที่ขาดกฎเกณฑ์ทุกคนสามารถทำทุกอย่างได้ตามอำเภอใจ ย่อมเดือดร้อนระส่ำระสาย ขาดผู้นำผู้ตาม ขาดระบบที่กระชับความเข้าใจเป็นแบบแผนให้ยึดถือปฏิบัติ การหย่อนระเบียบวินัยก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิและหน้าที่ตามบทบาทของแต่ละบุคคล ซาคิโค ไร้ระเบียบวินัยย่อมยากที่จะพัฒนาไปได้ทัดเทียมชาติอื่น จึงควรประพฤติตามจารีตประเพณีของสังคม

2. สังคม (Society) การรวมกลุ่มกันประกอบกิจกรรมอย่างมีระเบียบแบบแผนก่อให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม มีวัฒนธรรมอันเป็นความมีระเบียบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชาชน

3. อิสระเสรี (Autonomy) ความมีสำนึกในมโนธรรมที่พัฒนาเป็นลำดับ ก่อให้เกิดความอิสระ สามารถดำรงชีวิตตามสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการศึกษาและประสบการณ์ในชีวิต มีความสุขอยู่ในระเบียบวินัยและสังคมของตน เป็นค่านิยมสูงสุดที่คนได้รับการขัดเกลาแล้วสามารถบำเพ็ญตนตามเสรีภาพเฉพาะตนได้อย่างอิสระ สามารถปกครองตนเอง และชักนำตนเองให้อยู่ในทำนองคลองธรรม สามารถปกครองตนเองได้

สรุปว่า คุณธรรมต้องประกอบด้วยสิ่งที่แตกต่างกัน ได้แก่ คือ ความรู้ อารมณ์ ความรู้สึก พฤติกรรมแสดงออก ทักษะคติ เหตุผล ระเบียบวินัย สังคม ประเพณี วัฒนธรรม และความลงตัวของอิสระเสรี

3. คุณธรรมจริยธรรม

คุณธรรมจริยธรรม หมายถึง การประพฤติในสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความดีและความถูกต้องในสังคม มีจุดหมายปลายทางอยู่ที่คุณงามความดีของสังคมใน ส่วนรวม (อานวย ทะพิงค์แก และชยันต์ วรรณะภูติ, 2522 : 189) และ พันธ์ หันนาตินทร์

(2533 : 48) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมจริยธรรมว่า คุณธรรมจริยธรรม หมายถึง ความประพฤติอันพึงปฏิบัติต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม ทั้งนี้ เพื่อก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง เกษมสุขขึ้นในสังคมและสมาชิกของสังคม ซึ่งการที่จะปฏิบัติให้เป็นเช่นนั้นได้ผู้ปฏิบัติจะต้องรู้ว่าสิ่งใดผิด สำหรับมาโนชญ์ ตัณฑวนิชย์ (2523 : 41) อธิบายว่า คุณธรรมจริยธรรมเป็น คำสมาสระหว่างคำว่า จรียา หรือ จรรยา หมายถึง ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ คำว่า ธรรม หมายถึง คุณธรรม ความดี ความชอบ ความถูกต้อง เมื่อรวมกันมีความหมายว่า ความประพฤติที่น่าพึงปรารถนาของผู้อื่นที่ได้ พบเห็น ความประพฤติในที่นี้ หมายถึง ความประพฤติของบุคคลที่แต่ละคนแสดงออกมา เป็นประจำวัน เป็นอุปนิสัยสืบเนื่องมาจาก ความนึกคิด เชื่อถือ หรือนิสัยที่ได้สะสมไว้ มิใช่เป็นการกระทำที่แสดงออกโดยแสดแสร้ง ทางกาย วาจา และใจ คุณธรรมจริยธรรม จึงมี ความหมายว่า ความดีงามที่พึงปฏิบัติต่อตนเองและผู้อื่น สาทโรช บัวศรี (2527 : 18) ได้ให้นิยามของคุณธรรมจริยธรรมว่า คุณธรรม จริยธรรม คือ แนวทางประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้บุคคลอยู่กันได้อย่างร่มเย็นในสังคม มีโครงสร้างที่สำคัญ คือ ศีลธรรม สิ่งที่ควรควมวัน และคุณธรรมสิ่งที่ควรปฏิบัติ ซึ่งทั้งสอง ซ้ำรวมกันเรียกว่า คุณธรรมจริยธรรม โพรธีทอง จิตอ่อนนุ่ม (2529 : 12) ได้ให้ความหมายว่า คุณธรรมจริยธรรม หมายถึง คุณสมบัติอันเป็นความหวังของสังคมที่ต้องการให้มีขึ้นในมวล สมาชิก เพื่อความอยู่รอดของสังคม และดำรงความเป็นสัตว์ประเสริฐไว้ ส่วนคุณธรรม จริยธรรมตามทัศนะของ รัชชชัย ชัยจิราฉายากุล (2529 : 22-23) หมายถึง มาตรฐานหรือ แนวทางในการประพฤติและปฏิบัติตนให้เป็นที่ยอมรับของสังคม และให้สังคมมีความสุข มีความพอใจ แต่ในทัศนะของเทียนท่า (2524 : 3) ได้เขียนวิจารณ์ไว้อย่างน่าสนใจว่า แต่เดิมนั้น คุณธรรมจริยธรรม ถูกมองว่าเป็นการประเมินคุณค่าของความประพฤติการกระทำของ มนุษย์ออกมาเป็นความดี ความชั่ว บางยุคคุณธรรมจริยธรรมถูกยึดคิดอย่างเหนียวแน่นกับ ศีลธรรมในแง่อื่น ๆ ดังนั้น เทียนท่า จึงได้เสนอความหมายของคุณธรรมจริยธรรมในแนว ใหม่ว่า คุณธรรมจริยธรรม เป็นความคิดรอบยอดที่เกี่ยวข้องกับหลักของความยุติธรรม ในขณะที่เข้าไปเกี่ยวข้อง มีความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ในสังคม ซึ่งยึดถือเอาหลักการกระจาย สิทธิและหน้าที่อย่างเท่าเทียมกัน โดยมีได้หมายถึง กฎเกณฑ์ที่บังคับโดยทั่วไป แต่ต้องเป็น กฎเกณฑ์ที่มีความเป็นสากล ที่คนส่วนใหญ่ยอมรับได้ทุกสถานการณ์ ไม่มีการขัดแย้งกัน ถือเป็นอุดมคติ พันธะทางคุณธรรมจริยธรรม ดวงเดือน พันธุมนาวิณ (2524 : 42) อธิบายว่า คุณธรรมจริยธรรม เป็นคำที่มีความหมายกว้าง หมายถึง ลักษณะทางสังคมหลายลักษณะของ

มนุษย์และมีขอบเขตรวมถึงพฤติกรรม ทางสังคมประเภทต่าง ๆ ด้วย ลักษณะและพฤติกรรมที่ เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรมแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1. ลักษณะที่สังคมต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกในสังคมนั้น เป็นพฤติกรรม ที่สังคมนิยมชมชอบ ให้การสนับสนุน และผู้กระทำส่วนมากเกิดความพอใจว่า การกระทำ นั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม เช่น ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความขยันหมั่นเพียร เป็นต้น

2. ลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกในสังคมนั้น เป็นการกระทำ ที่สังคมลงโทษ หรือพยายามจำกัด ผู้กระทำพฤติกรรมนั้น ส่วนมากรู้สึกเป็นสิ่งที่ผิดและไม่สมควร เช่น การเห็นแก่ตัว การพูดเท็จ การไม่ตรงต่อเวลา เป็นต้น

ดังนั้น ผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรมสูง คือ ผู้ที่มีลักษณะและพฤติกรรมประเภท ที่หนึ่งมากและประเภทที่สองน้อย

จากความหมายข้างต้น สรุปได้ว่า คุณธรรมจริยธรรม เป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงามที่สังคม ยอมรับร่วมกัน เป็นคุณสมบัติของบุคคลที่สังคมต้องการ เป็นสิ่งที่บุคคลทั้งหลายควรมีไว้ใน ตน และทำให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป เพื่อนำมาปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเอง และส่วนรวม

4. พฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรม

พฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคม นิยมชมชอบ หรืองดเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือค่านิยมในสังคมนั้น พฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งเป็นการกระทำที่สังคมเห็นชอบ และให้ความสำคัญ มากกว่าด้านอื่น ๆ ทั้งนี้ เพราะเป็นการกระทำที่ดีและเลวของบุคคลนั้น ส่งผลโดยตรง ต่อความผาสุก และความทุกข์ของสังคม การศึกษาด้านอื่น ๆ ของจริยธรรมจึงเป็นเพียง เพื่อให้เข้าใจและสามารถทำนายพฤติกรรมในสถานการณ์ต่าง ๆ ของบุคคลเท่านั้น

(ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2524 : 3)

กรมวิชาการ (2523 : 3) ได้ให้ความหมายของพฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรม ไว้ว่า พฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรม หมายถึง พฤติกรรมการกระทำที่บุคคลตัดสินใจ จะกระทำถูกต้องหรือผิด ในสถานการณ์แวดล้อมต่าง ๆ ทั้งนี้ จะขึ้นกับอิทธิพลของความเข้าใจ ในเหตุผลของความถูกต้อง ดีงาม และความพึงพอใจที่จะนำคุณธรรมจริยธรรมมาเป็นแนว ประพฤติปฏิบัติตนนอกจากนี้

เจียมจิต บุญรักษา (2534 : 6) ได้ให้ความหมายของพฤติกรรมเชิงคุณธรรม จริยธรรมไว้ว่า พฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรม

ที่สังคมนิยมชมชอบ เป็นการกระทำที่แสดงให้เห็นว่าบุคคลมีหลักการในการปฏิบัติที่ดี ต่อตนเองต่อผู้อื่นและต่อสังคม

สำหรับ อารมณ สุทธิ (2537 : 16) กล่าวว่า พฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรม เป็นสิ่งที่สังคมให้ความสนใจมากที่สุด ดังนั้น นักวิชาการจึงได้ศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ เพื่อจุดประสงค์ที่จะหาทางควบคุมพฤติกรรมนั้น คือ ส่งเสริมให้เกิดการทำดี ให้มาก และป้องกันหรือขจัดการทำชั่วให้น้อยลง ดังที่สวัสดิ์ สุวรรณอักษร (2535 : 69-72) ได้กล่าวไว้ว่า นับตั้งแต่ปีการศึกษา 2534 เป็นต้นมา กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดบทบาท ของสถานศึกษาในการดำเนินงานตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2533 โดยให้มีการสอดแทรกการ อบรมเชิงคุณธรรมจริยธรรมด้านต่าง ๆ เช่น ความ รับผิดชอบ ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ อุดม มีวินัยพึ่งตนเอง เสียสละ ตรงต่อเวลา ควบคู่ ไปกับการจัดการเรียนการสอน และกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ สอดคล้องกับ กระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 10) ได้กำหนดคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่ควรปลูกฝัง คือ ค่านิยมพื้นฐานห้าประการ ได้แก่ การพึ่งตนเอง ขยันหมั่นเพียร มีความรับผิดชอบ การประหยัด และการออมมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย การปฏิบัติตามคุณธรรม ของศาสนา การรักษาดิน ศาสนา พระมหากษัตริย์

กรมวิชาการ (2524 : 10 – 16) ได้วิเคราะห์พฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่ควรปลูกฝัง ให้กับนักเรียนนักศึกษา ดังนี้ คือ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความมีเหตุผล ความ กตัญญูกตเวทีความมีระเบียบวินัย ความเสียสละ ความสามัคคี การประหยัด ความยุติธรรม ความอดทนและความเมตตากรุณา ซึ่งสอดคล้องกับคุณธรรมที่กำหนดไว้ในจุดมุ่งหมายของ หลักสูตร คือ ด้านการพัฒนาตนเอง ได้แก่ ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ ความกล้าหาญ ความมีเหตุผล ความรับผิดชอบ ความเมตตากรุณา ความสุภาพเรียบร้อย ความกระตือรือร้น การสนใจต่อการเรียนและมีความเชื่อมั่นในตนเอง ด้านพัฒนาอาชีพ ได้แก่ ความขยัน อดทน ความสามัคคี ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ นิสัยรักการทำงานความสามารถในการจัดการ และมี เจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริตด้านพัฒนาสังคม ได้แก่ ความกตัญญูกตเวที นิยมในขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมไทยมีความเสียสละ สำนึกในสิทธิและหน้าที่ เห็นแก่ประโยชน์ ส่วนรวม มีความรักและหวงแหนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รักษา ศาสนา พระมหากษัตริย์

สรุปว่า พฤติกรรมเชิงคุณธรรม หมายถึง การแสดงออกของบุคคลใน สถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งจะบอกได้ว่าพฤติกรรมนั้นถูกต้องเหมาะสม หรือฝ่าฝืนกฎเกณฑ์

ทางศีลธรรมของสังคมหรือไม่ และเป็นไปเพื่อประโยชน์ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม เพื่อก่อให้เกิดความสงบสุข ความเจริญรุ่งเรืองต่อการพัฒนาประเทศชาติอย่างไร

5. เพศกับพฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรม

เพศมีความสัมพันธ์ทั้งเชิงบวกและเชิงลบกับพฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรม โดยธรรมชาติเพศชายและเพศหญิงมีความแตกต่างกัน ทั้งในด้านการอบรมเลี้ยงดู ซึ่งในสังคมไทยส่วนใหญ่เพศชายจะได้รับอิสระมากกว่าเพศหญิง ดังที่ กัลยา ศรีปาน (2542 : 82) ได้กล่าวไว้ว่า โดยธรรมชาติการอบรมเลี้ยงดูเพศหญิงจะได้รับการเลี้ยงดูเข้มงวดกวดขันกว่าเพศชายในทุกๆ ด้าน เพศหญิงจะเป็นเพศที่อ่อนโยนสุภาพ ในขณะที่เพศชายจะได้รับการอบรมให้มีความกล้าหาญเข้มแข็ง เพศชายจะได้รับเสรีภาพในการปฏิบัติตัวมากกว่าเพศหญิง ซึ่งการอบรมเลี้ยงดูเหล่านี้มีผลต่อบุคลิกภาพทำให้เพศหญิงมีบุคลิกภาพและทัศนคติ แนวคิด และพฤติกรรมหลายอย่างแตกต่างกัน และผลการวิจัยของ สุพัตรา สุภาพ (2534 : 66) ได้กล่าวสนับสนุนว่า จากสภาพสังคมไทยที่ครอบครัวและผู้ใหญ่เอาใจใส่ในการอบรมบุตรหลานที่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ประกอบกับเพศหญิงเป็นเพศที่อ่อนน้อมง่าย อยู่ในระเบียบคำสั่งสอนมาตั้งแต่เด็ก อาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้จริยธรรมมีความแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2540 : 124) พบว่า ความแตกต่างระหว่างเพศเป็นสาเหตุสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้การเรียนรู้ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ แตกต่างกัน นักเรียนหญิงจะมีความเอาใจใส่ในการทำกิจกรรมสูงกว่านักเรียนชาย นักเรียนชายไม่ค่อยจะให้ความร่วมมือชอบเล่นมากกว่าเรียนเป็นผู้ดูมากกว่าผู้กระทำ

จากการศึกษางานวิจัยพบว่า เพศมีผลต่อพฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรม โดย สุรณีย์ จุติดำรงพันธ์ (2522 : 68 - 69) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พัฒนาการทางคุณธรรม จริยธรรม ของนักศึกษาชั้นมัธยมศึกษาในภาคใต้ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชาย และหญิงจำนวน 480 คน ซึ่งศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 และปีที่ 2 จากโรงเรียนในภาคใต้ เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบทดสอบ ดีไฟนิง อิชชู (the defining issue test) ของเรสต์ (Rest) ซึ่งพัฒนามาจากแบบวัดคุณธรรมจริยธรรมของ โคลเบอร์ก ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีพัฒนาการทางคุณธรรมจริยธรรมสูงกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สอดคล้องกับงานวิจัยของ จีรวรรณ วิรัชกุล (2524 : 104) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาพฤติกรรมทางคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จังหวัดชลบุรี เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมของนักเรียนชายและนักเรียนหญิง ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน โดยศึกษาคุณธรรมจริยธรรมหกคุณลักษณะ คือ ความรับผิดชอบ ความ

ชื่อสัตว์ ความสามัคคีความอดสาเห ความมีระเบียบวินัย และความยุติธรรม ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมทางคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนหญิงสูงกว่านักเรียนชาย ในเรื่องเกี่ยวกับ ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์และความอดสาเห ส่วนในเรื่องความสามัคคีและความยุติธรรมชายสูงกว่าหญิง สำหรับ สุมนธา แก่นกุล (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอพะโต๊ะ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชุมพร พบว่า นักเรียนเพศชายและนักเรียนเพศหญิง มีจริยธรรมโดยภาพรวมและรายองค์ประกอบด้านความใฝ่รู้ ความสามัคคี ความยุติธรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ส่วนนักเรียนที่อาศัยกับบิดา และมารดา และนักเรียนที่อาศัยกับบิดา หรือมารดาหรือผู้อื่น มีจริยธรรมโดยภาพรวม และรายองค์ประกอบไม่แตกต่างกัน ส่วน โฮลสไตน์ (จารุวรรณ พานทอง. 2526 : 31 - 32 ; อ้างอิงมาจาก Holstein. 1976) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบเหตุผลเชิงคุณธรรมจริยธรรมของเด็กวัยรุ่นและบิดามารดาของเด็ก โดยทำการศึกษาแบบระยะห่างช่วงสามปี กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กวัยรุ่นชาย หญิง อายุ 13 ปี จำนวน 53 คน ที่มีสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมระดับเดียวกัน พบว่า เด็กวัยรุ่นหญิงมีพัฒนาการทางคุณธรรมจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ 3 และเด็กวัยรุ่นชายอยู่ในขั้นที่ 2 ต่อมา มีการวัดซ้ำอีกขณะที่เด็กมีอายุ 16 ปี พบว่า วัยรุ่นชายมีพัฒนาการทางคุณธรรมจริยธรรม อยู่ในขั้นที่ 4 ขณะที่วัยรุ่นหญิงมีพัฒนาการทางคุณธรรมจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ 3 และ 5 ปีต่อมา มีการวัดซ้ำอีก ปรากฏว่า เด็กวัยรุ่นชายและหญิงมีพัฒนาการทางคุณธรรมจริยธรรมก้าวหน้าเร็วมาก นอกจากนี้ อัจฉิมา วันแดง (2538 : 38) ; อ้างอิงมาจาก Sharp (1992 : 3843 - A) ได้ศึกษาวุฒิภาวะในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและประสบการณ์ชีวิตของวัยรุ่นตอนต้น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นวัยรุ่นตอนต้น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นวัยรุ่นชาย 49 คน วัยรุ่นหญิง 40 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบทดสอบดีไฟนิง อิซชู แบบสำรวจประสบการณ์ชีวิตในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของวัยรุ่น และแบบทดสอบความสามารถทางพุทธิปัญญาของไอโอวา (Iowa) ผลการวิจัยพบว่า วินัยทางบ้านและวุฒิภาวะทางคุณธรรมจริยธรรมในเพศชายและเพศหญิง มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติและพบความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างการเข้ากลุ่มทำกิจกรรมกับวุฒิภาวะคุณธรรมทางจริยธรรม

สรุปได้ว่า ค่ายบริบทต่าง ๆ ของสังคมไทย เช่น ทักษะคติ วิธีประชา ค่านิยม ประเพณี วัฒนธรรม หรือปัจจัยอื่น ๆ ทำให้การอบรมเลี้ยงดู หรือการปฏิบัติอื่น ๆ ต่อเพศแตกต่างกัน ดังนั้นจึงส่งผลให้พฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรมระหว่างเพศ มีความแตกต่างกัน

ทฤษฎีการเรียนรู้

1. ทฤษฎีการเรียนรู้แบบสิ่งเร้าและการตอบสนอง (S-R Theory)

สุภาวรรณ พันธุ์จันทร์ (2552 : 1) ได้ศึกษาศึกษาทฤษฎีนี้ ซึ่งมีชื่อเรียกหลายชื่อ ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ มีชื่อเรียกต่าง ๆ เช่น Associative Theory, Associationism, Behaviorism เป็นต้น นักจิตวิทยาที่สำคัญในกลุ่มนี้คือ พาฟลอฟ (pavlov) วัตสัน (Watson) ธอร์นไดค์ (Thorndike) กัททรี (Guthrie) ฮัล (Hull) และ สกินเนอร์ (skinner) ทฤษฎีนี้ได้อธิบายว่าพื้นฐานการกระทำของบุคคลขึ้น อยู่กับอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม (Passive) หน้าที่ของผู้สอนคือจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียน

หลักการของทฤษฎีสิ่งเร้าและการตอบสนอง คือ

1. การเสริมแรง (Reinforcement) เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการตอบสนอง หรือ พฤติกรรมการเรียนรู้ โดยมีลักษณะทางการสอน และการเรียนที่สัมพันธ์กับมากขึ้น เช่น การให้รางวัล หรือการทำโทษ หรือ การชมเชย เป็นต้นผู้สอน จึงควรจะต้องหาวิธีกระตุ้นให้ ผู้เรียนมีความใคร่รู้ ใคร่เรียนมากที่สุด

2. การฝึกฝน (Practice) ได้แก่ การให้ทำแบบฝึกหัด หรือการฝึกซ้ำเพื่อให้ เกิดทักษะในการแก้ปัญหา ที่สัมพันธ์ โดยเฉพาะวิชาที่เกี่ยวกับการปฏิบัติ

3. การรู้ผลการกระทำ (Feedback) ได้แก่ การสามารถให้ผู้เรียนได้รู้ผลการ ปฏิบัติได้ทันที เพื่อจะทำให้ผู้เรียนได้ปรับพฤติกรรมได้ถูกต้องอันจะเป็นหนทางการเรียนรู้ที่ดี หน้าที่ของผู้สอน จึงควรจะต้องพยายามทำวิธีการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ แห่งความสำเร็จ

4. การสรุปเป็นกฎเกณฑ์ (Generalization) ได้แก่ การได้รับประสบการณ์ ต่าง ๆ ที่สามารถ สร้างมโนทัศน์ (Concept) จนกระทั่งสรุปเป็นกฎเกณฑ์ที่จะนำไปใช้ได้

5. การแยกแยะ (Discrimination) ได้แก่ การจัดประสบการณ์ที่ผู้เรียน สามารถแยกแยะความแตกต่างของข้อมูลได้ชัดเจนยิ่งขึ้น อันจะทำให้เกิดความสะดวกต่อการ เลือกตอบ

6. ความใกล้ชิด (Contiguity) ได้แก่ การสอนที่คำนึงถึงความใกล้ชิดระหว่าง สิ่งเร้า และการตอบสนอง ซึ่งเหมาะสำหรับการสอนคำเป็นต้น

สรุปได้ว่า การเรียนรู้ ต้องประกอบด้วยปัจจัยหลายอย่าง เช่น การเสริมแรง การฝึกฝน การรู้ผลการกระทำ การสรุปเป็นกฎเกณฑ์ การแยกแยะ ความใกล้ชิด และอิทธิพล ของสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เป็นต้น

2. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)

เป็นกระบวนการสังคมประจักษ์ โดยการซึมซาบ กฎ เกณฑ์ต่าง ๆ จากสังคมที่เติบโตมา รับเอาหลักการเรียนรู้เชื่อมโยงกับหลักการเสริมแรง และการทดแทนสิ่งเร้า รับแนวคิดของทฤษฎีจิตวิเคราะห์ เป็นรูปแบบ โดยยึดถือว่าการเรียนรู้ คือ การสังเกตเลียนแบบจากผู้อื่นใกล้ชิดเพื่อแรงจูงใจ คือ เป็นที่รักที่ยอมรับในกลุ่มพวกเดียวกับกลุ่มต้นแบบ เพื่อเป็นพวกเดียวกันในลักษณะเช่นสถาบันหรือกลุ่มสังคมมีอิทธิพลต่อการปลูกฝัง และเสริมสร้างคุณธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ โรงเรียน จะได้รับความคาดหวังจากสังคมอย่างมาก ในการเป็นสถาบันที่ปลูกฝังรูปแบบและเสริมสร้างการเลียนแบบจากตัวอย่างในสังคมให้นักเรียน พี่ระมัดระวังในการสอน เพราะถ้าขาดความสามารถในการอธิบายเหตุผลให้เด็กเลียนแบบ ใช้อารมณ์ และวางอำนาจแทน จะทำให้เด็กรู้สึกเป็นศัตรูต่อผู้ควบคุมพฤติกรรมทุกระดับ ตั้งแต่บิดามารดา ครู ไปจนถึงตำรวจ พี่งอบรมให้เด็กรู้จักผิดชอบชั่วดี รู้สึกอายที่ทำชั่ว ความคิดเหตุผลและความสม่ำเสมอในการลงโทษและให้รางวัลเด็ก เป็นที่ยอมรับว่าโรงเรียนเป็นสถานศึกษาที่อบรมกล่อมเกล่าให้นักเรียนมีคุณธรรมเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของสังคมและประเทศชาติจึงมีหน้าที่ต้องจัดและพัฒนาสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนให้เอื้ออำนวยต่อการปลูกฝังและเสริมสร้างคุณธรรม (ขำเลียง วุฒิจันทร์. 2524 : 140-142)

สมชาย ธีรชนกุล (ม.ป.ป. : 34-36) ; อ้างอิงมาจาก Bandura (1963 : 18) นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน เชื่อว่า พฤติกรรมทางสังคมเกิดจากการเรียนรู้โดยการสังเกตและการเลียนแบบอย่างจากบุคคลอื่น จากผลการทดลองจากเด็กอายุ 5 ปี แบนดูรา สรุปความคิดเห็นจากผลการทดลองว่า เด็กไม่เพียงแต่จะเรียนรู้พฤติกรรมต่าง ๆ จากการสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่นเท่านั้น หากยังเรียนรู้โดยไม่มีแรงเสริมกำลัง จากภายนอกอีกด้วย จากนั้น แบนดูราได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับอิทธิพลของรางวัลและการลงโทษจะมีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมตอบสนองของเด็ก ๆ ในครั้งแรกเท่านั้น แต่ไม่ใช่ปัจจัยโดยตรงของการสร้างพฤติกรรม ปัจจัยสำคัญอยู่ที่ว่าเด็กที่ได้รับรางวัลหรือถูกลงโทษจากการแสดงพฤติกรรมของตนเป็นครั้งแรก ปัจจุบันนี้ นักจิตวิทยาในกลุ่มการเรียนรู้ทางสังคม ได้นำแนวคิดของนักจิตวิทยาในกลุ่มพัฒนาการทางปัญญาและความคิดมาผสมผสานกับหลักการของตน และประกาศทฤษฎีขึ้นใหม่ให้ชื่อว่า ทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาและสังคม (cognitive social learning theory) ทฤษฎีนี้มีความคิดพื้นฐาน ดังนี้

1. แต่ละบุคคลจะมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมตลอดเวลา บุคคลและสิ่งแวดล้อมต่างก็มีอิทธิพลต่อกันและกันเสมอ

2. บุคคลอาจจะเรียนรู้จากการเลียนแบบอย่างของผู้อื่น โดยไม่มีแรงเสริมกำลังจากภายนอก
3. การเรียนรู้และการได้รับรู้อาจจะไม่ใช่สิ่งเดียวกันกับการแสดงพฤติกรรม แรงเสริมกำลังอาจจะไม่ใช่สิ่งสำคัญในการเสริมสร้างพฤติกรรมแต่แรงเสริมกำลัง มีความสำคัญ และมีอิทธิพลต่อการกระทำต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันของบุคคล
4. การรับรู้และการคาดหวังทางปัญญาความคิด จะมีผลต่อการกระทำของบุคคล การคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำของตน เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเลือกวิธีแสดงพฤติกรรมของบุคคล
5. กระบวนการทางปัญญาความคิดจะช่วยให้บุคคลสามารถควบคุมตนเอง ควบคุมพฤติกรรม และประเมินคุณค่าของตนเองได้

สรุปได้ว่า การเรียนรู้ทางสังคม คือ การสังเกตเรียนรู้ หรือเลียนแบบจากบริบทต่าง ๆ ทางสังคม เช่น จากผู้ใกล้ชิด เพื่อแรงจูงใจ คือ เป็นที่รักที่ยอมรับในกลุ่มพวกเดียวกับกลุ่มต้นแบบ เพื่อเป็นพวกเดียวกัน เป็นต้น

ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory)

ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของ ฟรอยด์ (Freud) เชื่อว่า คุณธรรมกับมโนธรรม เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มนุษย์อยู่ในสังคมกลุ่มใดก็จะเรียนรู้ความผิดชอบชั่วดีจากสิ่งแวดล้อมในสังคมนั้น จนมีลักษณะพิเศษของแต่ละสังคมที่เรียกว่าเอกลักษณ์ เป็นกฎเกณฑ์ ให้ประพฤติปฏิบัติตามข้อกำหนดโดยอัตโนมัติ คนที่ทำชั่วแล้วรู้สึกสำนึกเกิด หิริโศดตป้ปะละอายใจตนเองถือว่าได้รับการลงโทษด้วยตนเอง เมื่อสำนึกแล้วพึงละเว้นไม่ปฏิบัติอีกโดยไม่ต้องมีสิ่งควบคุมจากภายนอก เป็นการสร้างมโนธรรมขึ้นมาโดยไม่จำเป็นต้องสนใจองค์ประกอบของลำดับขั้นพัฒนาการทางคุณธรรม

ในลักษณะทฤษฎีเช่นนี้บทบาทของการศึกษา คือ การพัฒนาทางด้านจิตใจ เพื่อเสริมสร้างกำลังคนที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพตามที่ระบบเศรษฐกิจและสังคมต้องการ ปัจจัยที่สำคัญที่สุดคือการศึกษาเพื่ออบรมฝึกฝนการนำสติปัญญาไปใช้เป็นประโยชน์แก่กล้ายิ่งขึ้น พยายามแสวงหาจุดมุ่งหมายเพื่ออบรมฝึกฝนการนำสติปัญญาไปใช้เป็นประโยชน์แก่กล้ายิ่งขึ้น พยายามแสวงหาจุดมุ่งหมายให้แก่ชีวิต คือ ความเป็นอยู่อย่างดีที่สุด หรือการมีอิสรภาพ การศึกษาจึงเป็นกิจกรรมของชีวิต โดยชีวิต เพื่อชีวิต เป็นความสามารถเพื่อปรับตัว ให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม และรู้จักเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กัน (พระราชวรมนูณี, 2518 : 71)

สรุปว่า การเรียนรู้ความถูกต้องในสังคม เป็นคุณสมบัติอย่างหนึ่งมนุษย์
 ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีล้วนมีอยู่ในมนุษย์ ทุกคนมีมโนธรรมสำนึกอยู่ในใจ แต่การข่มใจนำไป
 ปฏิบัติให้เกิดมีคุณธรรมในตน เป็นสิ่งที่ทุกคนเพียรสร้างต่างกัน

ทฤษฎีคุณค่า (Axiology Value)

ทฤษฎีคุณค่า เชื่อว่ามนุษย์พยายามค้นหาเกณฑ์ในการประเมินค่าพฤติกรรมที่ถูกต้อง
 และเหมาะสม การทำความดี ได้แก่ การทำตามจารีตประเพณี การกระทำตามจิตสำนึก
 หรือมโนสำนึก การกระทำตามหน้าที่ ที่ได้รับมอบหมาย การกระทำในสิ่งที่ประโยชน์
 แก่ตนเองและสังคมหรือองค์กร ส่วนแนวคิดในการพัฒนาตน เชื่อว่าการสร้างตนให้มีสุขภาพ
 กายแข็งแรง สุขภาพจิตดี มีทักษะ และเป็นมิตรกับคนอื่นคือการพัฒนาตนที่สมบูรณ์
 การพัฒนาตนตามแนวคิดพระพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนาตน 4 ด้านพร้อมกัน
 (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). 2546 : 371) ได้แก่

1. พัฒนากาย คือ การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางร่างกาย หรือ
 ทางวัตถุ
2. พัฒนาศีล คือ การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม หรือ
 เพื่อนมนุษย์
3. พัฒนาจิต คือ การทำจิตใจให้คุณธรรมเจริญงอกงามขึ้นในใจ และความ
 เบิกบานผ่องใสสงบสุข
4. พัฒนาปัญญา คือ การเสริมสร้างความรู้ความคิดความเข้าใจ และการหยั่งรู้
 ความจริง

สรุปว่า คุณค่าของมนุษย์นั้น อยู่ที่การได้พัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ ให้เป็น
 ประโยชน์มีคุณค่า ทั้งต่อตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อม อย่างเต็มความรู้ความสามารถและ
 สติปัญญา

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา (Cognitive Theory)

แนวคิดของนักจิตวิทยาในกลุ่มนี้เห็นว่า คุณธรรมเกิดจากแรงจูงใจในการปฏิบัติตน
 สัมพันธ์กับสังคมการพัฒนาคุณธรรมจึงต้องมีการพิจารณาเหตุผลเชิงคุณธรรมตามระดับ
 สติปัญญาของแต่ละบุคคล ซึ่งมีวุฒิภาวะสูงขึ้นไปการรับรู้คุณธรรมก็พัฒนาขึ้นตามลำดับ

นักจิตวิทยาที่สนใจศึกษาในแนวทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา คือ เพียเจต์ และ โคลเบอร์ค ซึ่งมีทฤษฎี ดังนี้

1. ทฤษฎีพัฒนาการทางคุณธรรมเพียเจต์

ประภาศรี สีหอำไพ (2543 : 30-35) ; อ้างอิงจาก Piaget (1952) เป็นผู้เริ่มศึกษาพัฒนาการทางคุณธรรมของเด็ก และมีความคิดว่าพัฒนาการทางคุณธรรมของมนุษย์นั้นขึ้นอยู่กับความฉลาดในการที่จะรับรู้เกณฑ์และลักษณะต่าง ๆ ทางสังคม ดังนั้นพัฒนาการทางคุณธรรมของบุคคลจึงขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลนั้น ๆ และได้แบ่งขั้นของมนุษย์ออกเป็น 3 ขั้น คือ

- 1.1 ขั้นก่อนคุณธรรม (ตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 2 ปี) ยังไม่เกิดคุณธรรม แต่สามารถเรียนรู้จากประสาทสัมผัสและมีพัฒนาการทางสติปัญญาในขั้นต้น
- 1.2 ขั้นเชื่อฟังคำสั่ง (อายุ 2-8 ปี) เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ มีการคิดก่อนปฏิบัติการตามคำสั่ง ซึ่งในขณะแรกเริ่มจะไม่คำนึงถึงเหตุผลของคำสั่งนั้น
- 1.3 ขั้นยึดหลักแห่งตน (อายุ 8-10 ปี) เกิดหลักความคิดพัฒนาการทางสติปัญญาสูงขึ้นตามประสบการณ์ทางสังคม คลายความเกรงกลัวอำนาจภายนอก เริ่มมีความคิดเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น

จุดประสงค์หลักของเพียเจต์ คือ การสำรวจธรรมชาติในการตัดสินใจคุณธรรมของเด็กได้ทำวิจัยในเจนีวาโดยศึกษาเด็กเป็นรายบุคคลในเรื่อง ต่อไปนี้

1. เจตคติของเด็กที่มีต่อกฎ
2. การตัดสินใจของเด็กเกี่ยวกับความถูกต้องและความผิด
3. การประเมินค่าความยุติธรรมในการตัดสินใจ

เพียเจต์ เริ่มกำหนดว่าความงอกงามในการตัดสินใจด้านคุณธรรมมีลำดับพัฒนาการเป็นระยะ ๆ โดยขึ้นอยู่กับการวางรูปแบบในความก้าวหน้าในการเรียนรู้ มากกว่าการเรียนรู้กฎโดยการให้รางวัลและการลงโทษ คือ การลอกเลียนแบบอย่างเท่านั้น และได้กล่าวอีกว่า คุณธรรมประกอบขึ้นด้วยระบบของกฎและการคงอยู่ของคุณธรรม จะค้นหาได้จากความเชื่อถือ ซึ่งแต่ละรายบุคคลพยายามที่รับกฎเหล่านั้น

สรุปว่า พัฒนาการทางคุณธรรมเริ่มต้นจากสติปัญญาในการรับรู้และสามารถแยกความถูกต้องแล้วเลียนแบบ หรือยอมรับปฏิบัติจนคิดเป็นนิสัย หรือเป็นกฎประจำใจตัวเอง

2. ทฤษฎีของโคลเบอร์ก (Kohlberg's Theory)

ประภาศรี สีหอำไพ (2543 : 30-31) ; อ้างถึงใน Kohlberg (1981) เป็นนักการศึกษาด้านคุณธรรมที่มีชื่อเสียงมาก เป็นผู้นำทฤษฎีจริยศึกษาที่สังเคราะห์เอาขอบเขตความรู้ทางปรัชญา จิตวิทยา สังคมวิทยา และศึกษาศาสตร์มาประกอบกันขึ้นเป็นทฤษฎีบูรณาการ (Integrated Theory) และนำเอามาใช้ในการจัดการด้านจริยศึกษา (Moral Education) โคลเบอร์ก ได้ศึกษาพัฒนาการทางคุณธรรมตามแนวของเพียเจต์ และได้แบ่งระดับของคุณธรรมออกเป็น 3 ระดับ ซึ่งทั้ง 3 ระดับ จัดเป็นขั้นพัฒนาการทางคุณธรรมได้ 6 ขั้น ดังปรากฏในตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 เหตุผลเชิงคุณธรรม 6 ขั้น ซึ่งแบ่งเป็น 3 ระดับ ในทฤษฎีพัฒนาการทางคุณธรรมของโคลเบอร์ก

ระดับของคุณธรรม	ขั้นการให้เหตุผลเชิงคุณธรรม
1. ก่อนเกณฑ์ (2-10 ปี)	1. การเชื่อฟังและการลงโทษ (2-7 ปี) 2. การแสวงหารางวัล (8-10 ปี)
2. ตามเกณฑ์ (10-16 ปี)	3. การทำตามความเห็นชอบของผู้อื่น 4. การทำตามหน้าที่ในสังคม
3. เหนือเกณฑ์ (16 ปี เป็นต้นไป)	5. การทำตามกฎเกณฑ์และข้อสัญญา 6. การยึดมั่นโนธรรมตามหลักสากล

โคลเบอร์ก วิเคราะห์หลักคุณธรรมว่าเป็นลำดับหรือระบบของแนวทางสำหรับเผชิญการเลือกที่จะปฏิบัติในสิ่งที่มีให้เลือกอย่างหลากหลายวิธี พัฒนาการทางคุณธรรมมี 6 ลำดับขั้น ที่อาจนำไปใช้ในรูปแบบต่างๆ ที่จะเลือกได้ในสถานการณ์ของการพิจารณาสิ่งที่เป็นคุณธรรมลำดับขั้นของพัฒนาการทางคุณธรรม มีดังต่อไปนี้

1. การเชื่อฟังและการลงโทษ พิจารณาในด้านประเด็นของการถือเอา อนาคตของตัวเองเป็นใหญ่
2. การแสวงหารางวัล เป็นเป้าหมายตามลักษณะเฉพาะรายบุคคลและการแลกเปลี่ยนกันอย่างเสมอภาคที่ตกลงกัน เพื่อจะยอมรับความคิดเห็นของกันและกันในสังคม เพื่อแสวงหารางวัล

3. การทำความเห็นชอบของผู้อื่น ความสัมพันธ์และการทำตามรูปแบบตามที่ผู้อื่นเห็นชอบเป็นการแลกเปลี่ยนกันในความคาดหวัง การติดต่อประสานงานและความศรัทธา ยึดมั่นไว้วางใจต่อผู้อื่น โดยการปฏิบัติที่ดึงมาต่อกันตามบทบาทและหน้าที่ของตน

4. การทำตามหน้าที่ในสังคม ระบบสังคมและความมีสติรับผิดชอบที่จะให้มีการดำเนินการตามหน้าที่ที่ตนกระทำในสังคมนั้น เพื่อรักษาระเบียบทางสังคมทำหน้าที่ของสังคมจึงต้องรักษาสถาบันให้ดำเนินไปอย่างราบรื่น โดยส่วนรวม

5. การทำตามกฎเกณฑ์และข้อสัญญา สิทธิพื้นฐานและพันธสัญญาทางสังคมที่จะใช้กับประชาชนโดยส่วนรวม จะต้องยึดถือค่านิยมซึ่งมีมากมายแตกต่างกันไป รวมทั้งความคิดเห็นซึ่งมีอยู่เฉพาะกลุ่ม นำมารวมกันเป็นพันธสัญญาของสังคมร่วมกัน

6. การยึดมั่นในธรรมตามหลักสากล หลักคุณธรรมสากลถือเป็นการแนะแนวทางให้มนุษยชาติกระทำตามข้อกำหนดของสังคมพื้นฐานของแต่ละแห่ง โดยภาพกว้าง และลึก การถือเอาความเคารพนับถือในบุคคลอื่นเป็นจุดหมายมิใช่เป็นวิธีการ ความยุติธรรมคือสัจธรรม ไม่ขึ้นกับวัฒนธรรมเฉพาะแห่งหรือสังคมใดสังคมหนึ่งเท่านั้น

สรุปได้ว่า การวิเคราะห์คุณธรรมของโคลเบอร์ก เปิดเผยให้เห็นถึงเรื่องสำคัญคือ หลักคุณธรรม เป็นข้อปฏิบัติหรือแนวทางเมื่อต้องเผชิญกับทางเลือกในคุณธรรมหลายทาง และการปฏิบัติคุณธรรมต่าง ๆ และการตัดสินใจที่เป็นมาตรฐาน จนยึดเป็นกฎเกณฑ์ในการแก้ปัญหาขัดแย้งต่าง ๆ ได้ตามความต้องการ หลักคุณธรรมจึงต้องเป็นไปตามหลักสากล และเป็นค่านิยมที่ได้รับการยอมรับนับถือโดยทั่วไป

ประภาศรี สีหอำไพ (2543 : 35-36) ; อ้างอิงจาก John Dewey (1975) เสนอประเด็นที่ว่า หลักคุณธรรมจะไม่แยกออกจากชีวิตในสังคมของมนุษย์ ครอบงำโดยที่ยังมี การสมาคมร่วมกันอยู่ ดังนั้น โรงเรียนจึงเป็นรูปแบบของชีวิตในสังคม มิใช่เป็นการเตรียมตัวสำหรับบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ และคุณธรรม คือ หลักความประพฤติที่มีการฝึกอบรมให้เป็นความประพฤติของพลเมืองดี โดยเน้นที่รายบุคคลเท่ากับที่ตระหนักถึงผลทางสังคมที่จะดำรงรูปแบบของสังคมนั้น ดังนั้น หลักคุณธรรมจึงไม่มีใครคนใดคนหนึ่งผูกขาดการตัดสินใจ ไม่ใช่เรื่องเหนือธรรมชาติ ไม่สร้างรูปแบบเฉพาะภูมิภาคหรือวิถีชีวิตเพียงใดอย่างหนึ่ง การแปลความหมายคุณธรรมในชีวิตสังคมซึ่งเต็มไปด้วยการเร่ร่อนหน้าที จะสร้างลักษณะนิสัยของบุคคล โดยเน้นความสำคัญในด้านจิตวิทยาในการจัดจริยศึกษาและอุปกรณ์การให้ความรู้ทางคุณธรรมมีความรู้ที่รับผิดชอบเป็นส่วนช่วยได้มาก ผลงานของโรงเรียนตัดสินใจจากความสำเร็จในการพัฒนาความสามารถในการตัดสินใจคุณธรรมของแต่ละบุคคลได้ นักการศึกษา

จะต้องจัดกิจกรรมนักเรียน โดยการเสริมสร้างพลังในการดำเนินกิจกรรมด้วยตัวนักเรียนเอง ใช้สติปัญญาโดยไม่ละทิ้งหลักคุณธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ และประภาศรี สีหอำไพ (2543 : 37) ; อ้างอิงจาก Wilson (1985) ได้เสนอหลักการให้เหตุผลอย่างมีระบบว่า คุณธรรม คือ ระดับในการกำหนดคุณสมบัติของคน ในสังคมตามความรู้สึกรสใจความสนใจที่วัดได้จากคนอื่น ดังนั้น การจัดการศึกษาจึงเกี่ยวข้องกับเรื่องของศาสนาและอารมณ์ของมนุษย์ ได้แก่ เจตคติ ความเชื่อถือ และความคิดทางคุณธรรม ซึ่งตรงกับความสนใจของผู้อื่น และหลักคุณธรรมสามารถจำกัดความเหมือนคำว่า ค่านิยม (Values) เข้มทิศที่เป็นตัวชี้บอกคุณค่า คือ ความเชื่อ ความเห็น เจตคติ ความสนใจ หรือการปฏิบัติที่บุคคลทำอย่างแยกตัวเป็นอิสระออกมาให้ผู้อื่นได้รู้ว่ากำลังดำเนินการวางรูปแบบของค่านิยมขึ้นมา ค่านิยมเป็นผลผลิตของประสบการณ์ส่วนตัวด้วยอย่างหนึ่ง

จากทฤษฎีและแนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพัฒนาการทางคุณธรรม ผู้วิจัยสรุปได้ว่าพัฒนาการทางคุณธรรมของบุคคลได้รับอิทธิพลมาจากสังคมเป็นส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นจากวิถีประชา จารีตประเพณี หรือองค์กรณ์ที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมต่าง ๆ บุคคลที่จะดำรงตนอยู่ในสังคมใด ๆ จะต้องศึกษาเรียนรู้และยอมรับกฎเกณฑ์ กติกา มารยาท จารีตประเพณีที่สังคมนั้น ๆ ยอมรับว่าเป็นคุณธรรมที่พึงงามสมควรยึดถือประพฤติปฏิบัติร่วมกัน แล้วนำคุณธรรมเหล่านั้นมาปฏิบัติพัฒนาให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นในตน บุคคลนั้นถึงจะเป็นที่ยอมรับและดำรงตนอยู่ในสังคมนั้น ๆ ได้อย่างสงบสุข

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาปัญญา ชยบุญโญ (2536 : 127) ศึกษาเรื่อง กามสมุิจจาจารกับปัญหาจริยธรรมในสังคมปัจจุบัน พบว่า ปัญหาจริยธรรมในสังคมปัจจุบันนี้ ส่วนหนึ่งมาจากเรื่องของกามและพฤติกรรมในการเสพกามของปัจเจกบุคคลที่ดำเนินชีวิตอยู่อย่างวัตถุนิยม โดยเห็นว่าความสุขทางกายเป็นเรื่องสำคัญและมีค่าสูงสุดในชีวิต อีกทั้งยังได้พบสาเหตุแห่งปัญหาจริยธรรมและปัญหาอาชญากรรมหลายอย่าง ปัญหาอาชญากรรมที่ปรากฏในสังคมปัจจุบันนี้ในส่วนหนึ่งมาจากการประพฤติดิจ จริยธรรมทางเพศสัมพันธ์ มูลเหตุของกามและกามสมุิจจาจาร ที่ให้เกิดกามและกามสมุิจจาจารนั้น มี 2 ประการ คือ มูลเหตุที่เกิดจากองค์ประกอบภายใน หมายถึง สภาพของกิเลสตัณหาราคะที่นอนเนื่องอยู่ในสันดาน และองค์ประกอบภายนอก หมายถึง สภาพแวดล้อมหรือตัววัตถุที่ยั่วให้องค์ประกอบภายในได้แสดงออกมาให้ปรากฏทางพฤติกรรม

พระอุบล กตปุญโญ (วงษ์ล้อม) (2537 : 118) ศึกษาเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของศีลที่มีต่อสังคมไทย สรุปไว้ว่า ศีล เป็นหลักความประพฤติชอบทางกาย วาจา และการเลี้ยงชีพสุจริตโดยเจตนาเป็นเครื่องประพฤติดังเว้นจากทุจริต เพื่ออบรมจิตใจให้ตั้งอยู่ในกุศลธรรมทั้งหลาย การฝึกอบรมคนในทางที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกายกับใจ ศีลเมื่อประพฤติตรงตามหลักการแล้ว สภาพจิตใจจะเป็นอิสระจากกิเลสตัณหา คุณธรรมที่มีฐานมาจากศีลย่อมมีคุณค่าที่รักษาส่งเสริมคุณภาพของจิตใจ ซึ่งจากสรุปผลการวิจัยดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ผู้ปฏิบัติจะประพฤติได้ถูกต้องก็ต่อเมื่อมีความเข้าใจในระบบและเหตุผลที่เกี่ยวข้องเป็นพื้นฐานอยู่ด้วยการปลูกฝังให้มีศีลด้วยการเรียนรู้ มีสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ดี การสั่งสอนที่ถูกต้อง

พรพรหม ยกเชื้อ (2541 : 106) ศึกษาเรื่อง พุทธศาสนากับปัญหาอาชญากรรม ในสังคมไทยศึกษาความกำนิงเรื่องศีล 5 ของผู้กระทำความผิดในเรื่องนัจกลางคลองเปรมพบว่า ศีล 5 ในพระพุทธศาสนา เป็นศีลพื้นฐานของพระพุทธศาสนา การละเมิดศีล 5 นับได้ว่าเป็นทั้งความผิดในแง่ศีลธรรมและในแง่อาชญากรรม ในทัศนะของกฎหมายและอาชญาวิทยา นอกจากนั้นพระพุทธศาสนายังมีความสอดคล้องกับหลักอาชญาวิทยาที่ว่าอาชญากรรมมีสาเหตุจากบุคลิกภาพของบุคคลและปัจจัยอื่น ๆ ภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

พระชาติ ชาตวิโร (สินชัยกิจ) (2541 : 54) ได้ทำวิจัยเรื่อง ผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของอนุศาสนาจารย์ ในฐานะเป็นผู้สอนศีลธรรมในกองทัพ : ศึกษากรณีกองทัพบก ได้ให้ความหมายของ ศีลว่า “ศีล คือ ความประพฤติดีงาม คือ สำรวมกายและวจีหวารประกอบแต่การสุจริต รักษาภคิตีคุณ ให้ควรเป็นตัวอย่าง และเป็นที่เคารพนับถือของประชาราษฎร์ มิให้มีข้อที่ใครจะดูแคลน”

พระมหาเกษม สจญฺโฑ (ลักษณะวิลาศ) (2541 : 97) ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องทุกข์ในพระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงปัญหาสังคมว่า “พระพุทธศาสนา มองเห็นปัญหาของสังคมในแง่มุมต่าง ๆ อันก่อความทุกข์ ความยุ่งยากเดือดร้อนแก่บุคคลในสังคม จึงเสนอหลักเกณฑ์เพื่อบรรเทาความทุกข์ยากเดือดร้อนนั้น ไว้อย่างกว้าง แต่มีประสิทธิภาพ สามารถใช้ได้กับสังคมและบุคคลในสังคมทั่วโลก เป็นหลักเกณฑ์สากล คือ ต้องละเว้นในการกระทำเพื่อการเคารพในสิทธิขั้นพื้นฐานของสมาชิกในสังคม และค้ำความเดือดร้อน หรือป้องกันความเดือดร้อนของสมาชิกในสังคม” โดยการละเว้นเหตุแห่งความเดือดร้อนนั้น 5 ประการ คือ

1. เว้นจากการฆ่า การทำลาย การเบียดเบียนให้ผู้อื่นได้รับความสิ้นชีวิต หรือเดือดร้อนอย่างเด็ดขาด เพื่อเคารพให้เกียรติในสิทธิแห่งการมีชีวิตอยู่ในสังคม และใน

โลกร่วมกัน ทั้งป้องกันเหตุร้าย อันอาจเกิดจากความเคียดแค้นของผู้อื่น เพราะความที่ตน ถูกรังแกทำร้ายก่อน

2. เว้นจากมิจฉาชีพทุกชนิด เช่น ลัก หนี โกง ฉกชิง วิ่งราว เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อเคารพในสิทธิแห่งการครอบครองทรัพย์สินของบุคคลอื่น ของบุคคลอื่นที่เขาหามาได้ด้วยความสุจริตยุติธรรม

3. เว้นจากการประพฤติดีในทางกาม คือ การล่วงละเมิดในสตรีหรือบุรุษ ผู้เป็นภรรยาหรือ สามีของผู้อื่น หรือเป็นบุคคลต้องห้ามด้วยเหตุผลใด ๆ เพื่อเคารพในสิทธิแห่งการมีคู่ครองเป็นหลักฐาน ตามกฎเกณฑ์ของสังคมมนุษย์ผู้เจริญด้วยวัฒนธรรม และอารยธรรม

4. เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดุบายให้แตกความสามัคคี พูดคำหยาบคาย เช่น คำด่า คำดบหลู่ดูหมิ่นเหยียดหยาม และคำพูดเพื่อเจ้อเหลวไหลไร้สาระ เพื่อเคารพในสิทธิแห่งการได้รับข่าวสารที่ถูกต้องดีงามของสมาชิกในสังคม ทั้งเป็นการสร้างความซื่อตรงให้เกิดขึ้น และสร้างความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้นในระหว่างกัน

5. เว้นขาดจากการเสพสิ่งมีนเมาให้โทษทุกชนิด อันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงทางสังคม ข้อนี้พระพุทธเจ้าทรงแสดงความฉิบหายอันเกิดจากการเสพสิ่งมีนเมาให้โทษอันเป็นส่วนปัจเจกบุคคลไว้ 6 ประการ คือ

1. ทรัพย์สินฉิบหายไปโดยไม่จำเป็น
2. ก่อความทะเลาะวิวาท
3. เกิดโรค เช่น โรคตับแข็ง เป็นต้น
4. ถูกดูหมิ่น ถูกติเตียนจากบัณฑิตชน
5. หมดความสะอาด เพราะขาดสติสัมปชัญญะ
6. บั่นทอนกำลังปัญญา เพราะสมองเสื่อมสภาพด้วยฤทธิ์แห่งความมีนเมา

พระมหาพิชิตชัย ขมพาลไฟ (2542 : 146) ศึกษาเรื่อง การศึกษาทัศนะเรื่องศีล 5 ของชาวพุทธในสังคมไทยปัจจุบัน ศึกษาเฉพาะกรณีการฆ่าสัตว์ พบว่า พุทธศาสนิกชน มีความเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ของการงดเว้นการฆ่าสัตว์แตกต่างกัน หญิงส่วนใหญ่เห็นว่า มีประโยชน์โดยเฉพาะประโยชน์ด้านจิตใจ เช่น ทำให้มีใจสบายและมีสุขทุกครั้งที่เว้นการฆ่าสัตว์ได้ บางท่านเชื่อว่าจะช่วยให้ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บและมีอายุยืนได้อีกด้วย แต่ชายมีความเห็นแตกเป็น 2 กลุ่ม คือ ผู้ที่เห็นว่ามีประโยชน์และผู้ที่ไม่เห็นว่ามีประโยชน์ ที่เห็นว่ามีประโยชน์ต่อตนเองและมีประโยชน์ต่อส่วนรวม

พระมหาเดชศักดิ์ ธีรบุญโญ (โพธิ์ชัย) (2543 : 177-178) ศึกษาเรื่อง จริยศึกษา เพื่อพัฒนาจริยธรรมแก่นักเรียนตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึง การจัด จริยศึกษาในสถานศึกษา เป้าหมายในด้านพฤติกรรม ไว้ว่า เมื่อนักเรียนนักศึกษาที่มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องคุณธรรม ได้ปรับปรุงบุคลิกภาพของตนตามความรู้ความเข้าใจในคุณค่า ของคุณธรรมนั้น ได้รับการฝึกหัดอบรมให้ประพฤติปฏิบัติและพิจารณา ปลุกฝังศรัทธา จนเป็นอุปนิสัยแล้ว พฤติกรรมของบุคคลก็เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น จะเป็นไปได้โดย ทำด้วยความเกษมใจ โดยการใช้ความคิดความเข้าใจเรื่องคุณธรรมเป็นตัวควบคุม จนในที่สุด จะกลายเป็นวิถีแห่งการดำรงชีวิตด้วย

พระมหาสุทธิพงษ์ ธรรมพิทักษ์ (2544 : 54) ได้ศึกษาเรื่อง หลักพุทธจริยธรรม สำหรับพระมหากษัตริย์ ได้พบว่า สมบัติของอุบาสกหรืออุบาสกธรรม 5 จะต้องประกอบด้วย “.....อุบาสกต้องมีศีล 5 ที่ถุหัตถ์ ครอบรักษาเป็นนิตย์ และศีล 8 ที่ควรรักษาใน วันอุโบสถ ผู้ที่มีศีลถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีความระมัดระวังทาง กาย วาจา ใจ ในการทำกิจธุระ ต่าง ๆ ทำให้มีความผิดพลาดในการปฏิบัติหน้าที่น้อยลงหรือไม่มีเลย”

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องหรือใกล้เคียงกับพฤติกรรมการรักษา ศีล 5 ผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางในการศึกษาความรู้และพฤติกรรมการรักษาศีล 5 ของ นักศึกษาระดับอุดมศึกษาในจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งตั้งสมมติฐานว่า นักศึกษาที่มีเพศ และสถาบันศึกษาที่ต่างกัน จะมีพฤติกรรมการรักษาศีล 5 แตกต่างกัน โดยกำหนดตัวแปร อิสระ คือ เพศ และสถานบันการศึกษาของนักศึกษา เป็นปัจจัยให้เกิดตัวแปรตามคือ พฤติกรรมการรักษาศีล 5 ที่แตกต่างกัน

จะเห็นได้ว่า ศีล 5 ก็คือ เบญจศีล ความประพฤติชอบทางกายและวาจา การรักษา กายวาจาให้เรียบร้อย การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน คือ

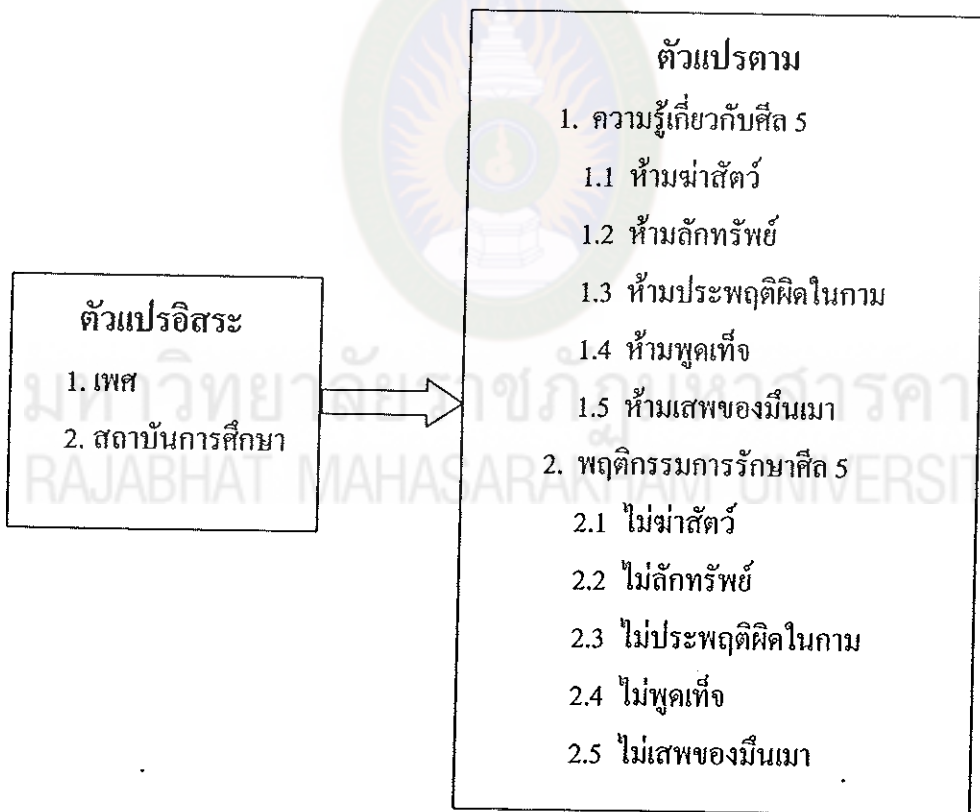
1. ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากการฆ่าการประทุษร้ายกัน
2. อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากการถือเอาของที่เขามิได้ให้ เว้นจากการลัก โกง ละเมิดกรรมสิทธิ์
3. กามสุมิฉฉาจารา เวรมณี เว้นจากการประพฤติกผิดในกาม ไม่ล่วงละเมิดชาย หรือหญิงที่ไม่ใช่คู่ครองของตน

4. มุสาวาทา เวมณี เว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง

5. สุราเมรยัมชขปมาทัญฐานา เวมณี เว้นจากน้ำเมา คือ สุราเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ตลอดถึงสารเสพติดให้โทษชนิดต่าง ๆ

การรักษาศีล 5 คือ การปฏิบัติตามหลักธรรมพื้นฐานของพระพุทธศาสนา ซึ่งผู้ปฏิบัติสามารถที่จะก้าวไปสู่ชีวิตที่สมบูรณ์แบบได้ตามหลักการของพระพุทธศาสนา ศีล 5 เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเข้าใจ และการนำไปประพฤติปฏิบัติ ด้วยเจตนาที่จะดำรงตนเป็นคนดี ผู้ที่สามารถนำไปประพฤติปฏิบัติได้ จะก่อเกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมส่วนรวมได้อย่างแท้จริง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังแสดงในแผนภูมิ

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ที่มา : (พระมหาเกษม สลัญญโต (ลักษณะวิลาส). 2541 : 97)